Тувинская
республиканская
БИБЛИОТЕКА
им. А. С. Пушкина

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 86 (13086) | 1986 чылдың апрель 9, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 көпеек

ДҮРГЕДЭЭШКИННИҢ КҮЖҮ

М. С. ГОРБАЧЕВТУҢ Куйбышев обласkа чоруп турары

Апрель 7-де СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары М. С. Горбачев Куйбышевче чорупкан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннери Г. А. Алиев, В. И. Воротников, А. А. Громыко, Л. Н. Зайков, Е. К. Лигачев, Н. И. Рыжков, М. С. Соломенцев, В. М. Чебриков, Э. А. Шеварднадзе, өске-даа эштер СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарын аэродромга үдээннер.

Куйбышев хоорайга аэродромга М. С. Горбачевту СЭКП обкомунуң бирги секретары Е. Ф. Муравьев, партияның Куйбышев обкомунун бюро кежигүннери, чамдык министерстволарның болгаш ведомстволарның удуртукчулары уткуп алганнар.

В. И. Ленинниң тураскаалынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары чечектер салган. Дараазында хоорайның ажылчы чонунуң күш-ажылчы болгаш дайынчы маадырлыг чоруунуң демдээ —Волга эриинде Алдар тураскаалынга чечектер салган.

Оон аңаа барганының баштайгы минуталарындан эгелээш-ле, ажылчы чон-биле ажыл-херекчи ёзунуң ажык беседалары болган. Чугаа кол магистральдарның бирээзи — Куйбышев кудумчузунга эгелээн.

Куйбышев чурттуглар-биле шагда-ла ужуражыксаан мен деп, М. С. Горбачев чугаалаан. Силер ёзулуг-ла орус черде чурттап турар болгай силер. Волганы долгандыр Орус күрүне үндезилеттинип тургустунганы билдингир. Бөгүн үлетпүрнү, культураны, эртемни, көдээ ажыл-агыйны-даа алырга, область күчүлүг край боор турар. Бистиң чуртувус канчаар-даа аажок улуг, амыдырал экижип турар, улуг-улуг хоорайларны, суурларны тудуп турар бис, бүдүрүлгелерни чаартып, культураны хөгжүдүп, бараанннарны уламна хөйнү бүдүрүп турар апарган бис. Ынчалза-даа олар амдызында чедишпейн турар.

Бүгү-ле херек чүүлдер улам хөй болзун дээш, амыдыралдың байдалы эки болзун дээш чүнү кылза чогуурул? Чогумна ол дугайы съездиниң ажылының кичээнгейиниң төвүнге турган. Ол чугаа шуут-ла ажы-биле болган болгай.

Чоокта чаа бистер Политбюрога чурттаар оран-бажың дугайында айтырыгны чугаалажып көрген бис. Бистерниң амгы үеде бирги чергелиг чурум-биле шиитпирлээр апаарывыс элээн хөй айтырыглар барын силерге чугаалаайн. Чурттаар бажыңнар, аъш-чем бараанпар шынары дээн ышкаш айтырыглар. Оон-даа өске хоорай транспортунуң болгаш кадык камгалалының-даа айтырыглары база бар. Чугаа болза, бистерниң бүгү социал адырны өрү тыртар апаарывыстың дугайында боор турар, чүге дээрге ол хожудап турар. Ооң чижээ бо-дур, силерниң Куйбышевте аар үлетпүрже хандыгыышкын көскү боор, чаа-чаа күчүлерни, заводтарны, цехтерни тудуп турар-даа болза, күзээнивис түңнелди чедип албайн турар бис. Ол чүге ындыгыл дээрге, кижи дугайында сагыш салбас чүве болза, чаа-чаа заводтар болгаш цехтерде — хей херек-тир деп чүвени уттуп турар-дыр бис. Бир эвес кижи эки ажылдазын дээр болза, амыдырал хандырылгазының, садыгның, кадык камгалалының системазы херек, эки школалар, чаа ажыл хүнүнүң мурнуу чарыында күш немеп алырының дыштанылга черлери херек болгай. Бо бүгү кижиниң сагыш-сеткилин, ооң ажыл-херекти канчаар көөр апаарын, кысказы-биле чугаалаарга, бүгү ниитилел күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн тодарадып турар-дыр. Ажы-биле чугаалаар херек, бөгүн социал адырның айтырыглары чидиглеңген болгаш чамдык талада тодарадыкчы байдалдыг апарган.

Ол бүгү айтырыгларны планнаашкын кылып турар черлерге болгаш маңаа, бистиң планнарывысты боттандырарының, акша-хөреңгини ажыглаарының айтырыглары шиитпирлеттинип турар черлерге-даа шиитпирлээр херек. Бо талазы-биле идепкейлиг хөделир херек. Бир талазында чуртталга черлери чедишпес ышкаш болур, ол ышкаш кадык камгалалында, хоорай транспортунда-даа бергелер база бар. А ол бүгүге тускайлаан акша-хөреңгини чогум канчаар шиңгээдип ап турарывысты тодарадып эгелей бээривиске, багай болгулаар. Ол хире херек боор турда-ла, чуртталга бажыңнарын чогуур үезинде ажыглалга кирбес, акша-хөреңгини долузу-биле шиңгээтпес, эмнелгелерни, уруглар садтарын чыл-чылы-биле тудуп келген болур. Силерде кыраан тудуглар база бар деп меңээ чугаалаан чүве. Ынчангаш ооң чылдагааннарын ол черлерге-ле, тодаргай көөр херек. Социал адырын экижидериниң чугула айтырыгларын тоомча чок көрүп болбас ужурлуг.

Съездиниң соонда мээң бо баштайгы чоруумнуң үезинде чугула ажыл-херектерниң дугайында чугаалажып көөр аргалыг болганымга өөрүп турар мен. Шалыпчы ёзу-биле ажылдап билир болгаш чуртка хөйнү кылган куйбышевчилер Волгада канчаар-даа аажок улуг бүдүрүлге черлерин тудуп алган, ол бүгү күчү-шыдал ёзулуг долу күш-биле ажылдазын дээш бүгү чүүлдерни кылырынга идегеп тур мен. Бистиң бо чугаавысты бүгү эштерге дамчыларын дилээр-дир мен. Ону бүгү кижилерге чугаалаксаар-дыр мен, ынчалза-даа бүдүн хоорайны чаңгыс черге чыыр арга чок, ол ажылдаар болгай. Бүгү куйбышевчилерге партия Төп Комитединиң өмүнээнден: бистер силерге идегеп тур бис дээш сөстерни дамчыдарын күзеп тур мен.

Бөгүн сагылга-чурум-даа, корум-чурум болгаш шынарда база организастыг чорукда кажангызындан эки болур ужурлуг деп, М. С. Горбачев демдеглээн. Ол ышкаш техниканы база экижидип, чаартыр херек. Бо бүгүге делгем оруктү ажыдары чугула. Дүүн экиле болган бүгү чүүлдер, бөгүн четпес боор. Ынчангаш бөгүн, даарта чүнү кылза чогуурунче уг-шигни көөр ужурлуг бис.

Бистиң эки бодап кылып алган планнарывыстың база ындыг эки демниг күш-ажыл-биле быжыглаттынган турары кол чүүл болур. Ындыг болганда даарта болгаш элээн каш чыл болганда биске бар турар чүүлдерни ам бөгүн кылыр херек.

Эде тургузуушкунга хамаарыштыр чугаалаарга чүл дээрге, бүгү кижилер боттары база эде тургустунар ужурлуг. Силер, бистерниң база Төп Комитетте чаа ёзу-биле ажылдап, эде тургустунуп, элээн шугумчулекчи ёзу-биле эде тургустунуп турарывысты билген боор силер. Ол дугайын съездиге ажы-биле чугаалаан бис. Эштер, бүгү кижилерге эде тургустунар чорук херек, чүге дээрге бис элээн салдыныпкан бис, сагылга-чурумну, негелделиг болгаш ак сеткилдиг чорукту кошкадыпкан бис. Арын-нүүр ажылга-даа, эш-өөрүнүң аразынга-даа, өг-бүлезинге-даа херек деп чүвени чамдык кижилер уттупкан. Арын-нүүрлүг чурттаар херек. Ол — бистиң совет моралывыс-дыр.

Силерниң-биле чугаалажыры — мээң чугула ажылым-дыр, деп, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары уламчылаан. Бис силер бүгүдеге ынанып турар бис. Бистиң чуртувус кончуг улуг, курлавырларывыс хөй, кижилер эртем-билиглиг, эртемивис — делегейде эң дээрелерниң бирээзи. Эде-хере тыртынар херек, эштер, аңаа идигни съезд берген.

Алдар тураскаалының чанынга партияның болгаш күш-ажылдың хоочуннары-биле, Куйбышев хоорайның хүндүлүг чурттакчылары-биле, аныяктарның төлээлекчилери-биле беседа болган.

Бүгү чүвени ажы-биле чугаалаарын, бүгү эки чүүлдерни деткиирин, ак сеткилдиг ажылдап турарларны чогуур-биле үнелээрин, хажызынга анаала турарын азы чаңгыс черге таптаарын күзээрлериниң дугайын база ажы-биле чугаалаарын бис съезд мурнунда эгелээн болгаш ону съездиге быжыы-биле шиитпирлеп алган бис деп, М. С. Горбачев чугаалаан.

Бодувусту чүге-ле ынчаар шугумчулеп турар бис деп, чамдыкта биске чугаалап турар. Ында кандыг-даа коргунчуг чүве чок деп бодаар мен. Партияда-даа, чуртта, хоорайларда, областарда, күш-ажылчы коллективтерде-даа ажыл-херектерни ынчаар калбартып эгелей бээривиске, чүгле бистиң ниитилеливис шимчеп эгелевээнин билир болгай силер. Бистиң ол бурунгаар шимчээшкинивисти кайда-даа — социалистиг-даа чурттарда, бүгү делегейде-даа эскерип билип каан. Бистиң чуртувус кончуг улуг, ол бедик темпиже кирип, чаа политиканы — кижиниң эрге-ажыктарынче угланган иштики политиканы, тайбыңны камгалаарынче угланган даштыкы политиканы ол саналдап турда— бо бүгү бистиң планетавыска кончуг улуг салдарлыг болуп турар.

Бир эвес бөдүүнү-биле, бодун мактанмайн база хөөреттейн чугаалаар болза, бөгүн кол чүүл чүл дээрге, ону амыдыралга боттандырары чуртту бүгү-ле талаларга чаа-чаа чедиишкиннерге чедирип болур болгаш бүгү делегейге деткимчени алыр ындыг политиканы бүгү улустуң, бүгү партияның идепкейлиг киржилгези-биле ажылдап кылып алганывыс болур. Ындыг болур-даа ужурлуг. Ол дээш шуптувус эки ажылдаар ужурлуг бис. Партияның ол кыйгырыын улустуң сагыш-сеткилинден деткээнинге өөрүп болур. Чоннуң деткимчези — партияның планын соруктуг кирип турар чүүл ол-дур. Бир эвес партияның политиказы чоннуң эрге-ажыктарын илередип турар болза, бир эвес чон партияның соо-биле чоруп орар болза, бис чүнү-даа кылып шыдаар бис.

В. И. Ленин аттыг металлургия заводунуң цехтеринге ужуражыышкын ийи шак хире үргүлчүлээн. Съездиниң шиитпирлерин коллектив тодаргай ажылчын программа кылдыр хүлээп алганын СЭКП-ниң XXVII съездизиниң делегады кран башкарыкчызы З. Белова, вальцовщик А. Яшин, чонукчу Р. Самаркина болгаш өскелер-даа чугаалап бергеннер. Ол бүдүрүлге черин шынар талазы-биле чаа деңнелге көдүрериниң, амгы үеде дөрткү чадаже шилчээн чаартылга планнарында боттанып турар.

Партия организациязының, күш-ажылчы бүгү коллективтиң дузазы-биле хөй кезип бүдүрүлгени соксатпайн кептередип турары эвээш эвес чаа болгаш дидим шиитпирлер тывылган. Олар чаартылганың хуусаазын кызырар, үр болгаш аар өртектиг ажылдар кылбас, бүдүрүлгениң тудугларын немей өстүрерин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн болгаш продукцияның шынарын бедидерин чаңгыс аай чүүл кылдыр быжыглаар арганы берип турар.

Соок прокат станын башкарар черже М. С. Горбачев үне берген. Бригадир А. Обидин-биле беседа.

М. С. Горбачев: Бирги кварталда силерниң көргүзүглериңер кандыгыл? Чемелел бар бе? Ажыл кандыгыл?

А. Обидин: Съездиге уткуштур бис ээлчегниң графигин ийи хүн мурнаар деп хүлээлге алган бис. Ону мурнаан бис. Оон хөйнү, 100 тоннаны бердивис. Амгы үеде ээлчег чыл графигин 1300 тоннага мурнап турар.

М. С. Горбачев: Чагыкчыларның чемелелдери бар бе? Шынар талазы-биле.

А. Обидин: Бар. Изиг стан талазы-биле чемелел бар. Оон кончуг багай демир кээп турар. Бир эвес ол эки апаар болза, делегей деңнелинге дүгжүр шынарлыг чүүлдерни берип болур бис.

М. С. Горбачев: Делегей деңнелинге деп чугааладыңар. Силер чүнү ынчап турарыңар ол?

А. Обидин: Өөрүвүс даштыкыже чораан келген. Дуржулга өөренип ап чораан. Деңнеп турарывыс билдингир.

М. С. Горбачев: Ээлчегде чеже кижи силер?

А. Обидин: Ээлчегде үш бригада. Бисте бригада керээзи бар. Мен — бригадири мен.

М. С. Горбачев: Бригада чөвүлели бар бе?

А. Обидин: Чугаажок.

М. С. Горбачев: Таарымчалыг бе?

А. Обидин: Ийе. Кончуг эки. Улус кызып ажылдап турар. Ам бот-боттарын дилеп турбас апарган. Бисте дериг-херексел нарын, ынчангаш оолдарга сонуурганчыг. Олар өөренип алырын кызып турарлар. Боттары ажыл-херекти шиңгээдип ап турарлар. Бо станга ажылдаары солун.

М. С. Горбачев: XXVII съезд дугайында ажылчыннар чүнү чугаалап турарыл, чугаалап көрем, Александр? Дорту-биле чугаалап көрем.

А. Обидин: Оларга бүгү-ле чүвени кылып турарын ажылчыннар билип турарлар. Олар, боттарының ээлчээнде, база-ла ынчаар харыылаарын оралдажып турарлар.

М. С. Горбачев: Ол кончуг чугула.

Заводтан чоруп тура, М. С. Горбачев чылыг, чүректиң ханызындан ужуражыышкын дээш коллективке өөрүп четтиргенин илереткен. Силерге чорааныма өөрүп тур мен. Эки завод-тур. Ону оон-даа артык эки кылыр дээш үргүлчү бодап турарыңарга таарзындым деп, ол чугаалаан.

А. БЕЛИКОВ,
Б. БЕЛЯКОВ,
Б. ГРИЩЕНКО,
Н. ЖЕЛЕЗНОВ,
СЭТА-ның тускай корр.

ГАГАРИННИҢ ОРУУ-БИЛЕ

ССРЭ-ниң ИХМ-ниң парлалга төвүнге болгаш Ужудуушкун башкарарының Москва чоогунда төвүнге апрель 7-де совет болгаш даштыкы журналистерге парлалга конференциязын кижи төрелгетенниң төөгүзүнде тураскаалдыг хүнге — Ю. А. Гагаринниң космоска ужудуушкунунуң 25 чылынга тураскааган. Космос телекөвүрүү Л. Кизимниң болгаш В. Соловьевтуң үш неделяда ажылдап турары «Мир» эртем станциязын конференцияның киржикчилери-биле харылзаштырыпкан.

— Силерниң ажылдап турарыңар орбита станциязы «Мир» деп аттыг. Ол таварылга бе азы чок бе?—деп баштайгы айтырыг эфирже үнген.

— Чугаа чокка, ат таварылга эвес. Ында бистиң чуртувустуң тайбыңче, космос делгемин тайбың шиңгээдип алырынче доктаамал чүткүлү илереттинген. Бистиң станциявыс —орбитада бажың, ында бис тайбың дээш эртем шинчилелдерин чорудуп турар бис. Амгы үеде, космосту милитаризастаар деп кыжанып турар үеде бис бодувустуң күш-ажылывыс-биле Чер чоогунуң орбиталарынга чепсек турбас, чүгле тайбың аңаа тергиидээн турар ужурлуг деп чугаалаарын күзеп турар бис — деп, Леонид Кизим демдеглээн.

Мурнуку станцияларга ажылдардан шинчилелдерниң амгы программазы чүнүң-биле ылгалырыл деп экипажтан журналистер сонуургап айтырганнар.

— Бистиң станциявысты орбитага доктаамал ажылдап турар комплекске бааза блок кылдыр бодап кылган. «Салюттардан» ылгалыштыр янзы-бүрү хевириниң модульдарын тудуштурарынга аллы белдирлер бар. Ол чорук ажыл-херек чоруп турда космос лабораториязын тускай «цехтерни» — технологтуг, биологтуг, геофизиктиг, астрофизиктиг... «цехтерни» немей улап ап болур... — деп, В. Соловьев тайылбырлаан.

— Совет космонавтылар делегейниң космос организациязын тургузар деп саналдааннар. Ындыг каттыжыышкын депшилгеге кандыг талаларга [illegible]ан боор болурул?—деп, [illegible]АА-ның корреспондентизи айтырган.

— Оон ажык албазы хире эртем-техниктиг депшилгениң ындыг угланыышкыны чок деп бодаар мен. Чоокта чаа делегейниң «Венера — Галлей кометазы» телевиделдиң чедиишкини космос делгемин шиңгээдип алырынга янзы-бүрү чурттарның дем каттыжылгазының кайы хире үре-түңнелдиг болурун чайынналчаа-биле көргүскен — деп, экипажтың командири чугаалаан.

ССРЭ-де турар даштыкы корреспондентилерниң улуг бөлүү ол хүн Ужудуушкун башкарар төптү көрүп чораан. Совет космонавтиканың хөгжүлдезиниң кол чадаларының, эртем-техниктиг депшилгеге болгаш улус ажыл-агыйынга космос шинчилелдериниң түңнелдериниң ужур-дузазының дугайын ССРЭ-ниң ИХМ-ниң парлалга төвүнге ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының оралакчы президентизи, «Интеркосмос» чөвүлелиниң Даргазы академик В. Котельников, академиктер А. Богомолов, О. Газенко, Я. Зельдович, ССРЭ-ниң ЭА-ның корреспондент кежигүннери В. Барсуков, А. Боярчук, Н. Кардашев, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Н. Рукавишников олар чугаалап бергеннер.

В. ОВЧАРОВ,
СЭТА-ның корр.

Апрель 19 — Ленинчи коммунистиг субботник хүнү

ЭҢ БҮДҮРҮКЧҮЛҮГ АЖЫЛДААРЛАР

Дуржулга станциязының ажылчыннары В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 116 чыл оюнга алдар болдурган коммунистиг субботникке идепкейлиг белеткенип турарлар. Олар апрель 19-та эң бүдүрүкчүлүг ажылдап, күш-ажылчы чедиишкиннерниң хүнү болдурарын шиитпирлээннер. Хову ажылдакчылары, мал ажылдыглар, МТМ болгаш автопарк ажылчыннары, тудугжулар күш-ажылчы байырлалда эчаа ажыл хүнүндегизинден бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарын хүлээнгеннер. Контора ажылдакчылары үрезин белеткелинге болгаш картофель ылгаарынга ажылдаарлар. Үстүкү класстарның өөреникчилери малчын коданнарга барып, хой кажааларының көржеңин коптарарынга дузалажыр.

Дуржулга станциязының 820 ажылчыны күш-ажылчы байырлалга киржип, ажылдап алган акшазындан 1900 рубльди он ийиги беш чылдың фондузунче шилчидирлер.

Бистиң корр.

ЧАҢГЫС КИЖИ ДЕГ

Республиканың «Тувафото» бүдүрүлге каттыжыышкынының ажылдакчылары бо чылдың апрель 19-та болур коммунистиг субботник хүнүнге чаңгыс кижи дег киржирин, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарын хүлээнип турарлар. Чоокта чаа болган бүдүрүлге хуралынга коллектив кежигүннери москвачыларның эгелээшкининиң изин-биле деткип, ол хүн күш-ажылдың байырлалынче бир демниг үнерин дугуруштурганнар.

Апрель 19-та каттыжыышкынның штадында-даа, хаара туттунган-даа ажылдакчыларындан 42 кижи ажылдап үнер. Оларның 29-у боттарының ажылдаар черлеринге ажылдаар. Артканнары чаагайжыдылгага болгаш ногаанчыдылгага киржир. Ниитизи-биле 500 рубльдиң ажылын кылыр болгаш он ийиги беш чылдың фондузунче 129 рубльди шилчидерин олар планнаан.

Э. САДОВЩИКОВА,
«Тувафото» бүдүрүлге каттыжыышкынның күш-ажыл талазы-биле инженери.

ЧУРТТАЛГА ТУДУГЛАРЫНДА

Тыва агроүлетаүр комитединиң бир дугаар көжүп чоруур колонназының Б. Б. Борага удурткан тудугжу бригадазы Кызыл районда Баян-Кол суурнуң Оттук-Даш сүт-бараан фермазының чаа тудугларында ажылдап турар.

Тудугжулар эрткен чылын 640 өөреникчи өөренир школазының тудуун дооскаш, ажыглалга кирген. База ол ышкаш оларның тутканы чуртталга бажыңнары хем ол чарыында суурнуң аян-шинчизин улам шиник кирген.

— Бир бригада болуп алгаш, бо черде 1983 чылдан бээр ажылдап тур бис. Ниитизи-биле ийи аал чурттаар тос бажыңны ажыглалга кирген бис. Кижиге эң-не херек чүве — чурттаар оран-сава. Ол бар болза, кижилерниң амыдырал-чуртталгазы-даа чиик. Ылаңгыя аныяк өг-бүлелерге бажыңнар чедишпейн турар. Олар ада-иелериниң, төрелдериниң өг-бүлелери-биле, ам канчаар, өске арга чокта, сыңмарлажып орар. Ынчангаш тудугну дүргедедир, ооң шынарын экижидер деп партияның XXVII съездизинге онзалап демдеглээни черле чептиг — деп, хоочун тудугжу, тудуг бригадазының бригадириниң оралакчызы Эникпен Очур-оолович Сенди-оол биске чугаалады.

Бо чылдың бирги кварталының планныг онаалдаларын коллектив багай эвес күүсеткен. Күш-ажылдың сагылга-чуруму бедик, бүдүрүлгени тудуг материалдары-биле хандырары база үзүктелиишкинге таварышпаан. Ынчангаш апрельдиң баштайгы чартыында олар дөрт аал чурттаар чурттaлга бажыңының тудуун доозар.

Бригаданың Оттук-Даш сүт-бараан фермазында туткан тудуг-сууру шапкынчып олур. Ында дөрт аал чурттаар чурттaлга бажыңын бо айның төнчүзүнде ажыглалга кирер. Маадыр-оол Тюлюш, Алексей Дуванов, Валерий Чоллак, Опаа Балчыр, Эдуард Бопуй-оол болгаш өске-даа ажылчыннар социалистиг чарышка идепкейлиг киришкеш, планныг онаалдаларны күүседиринге төлептиг үлүүн киирип турар.

ЧУРУКТА: Алексей Дуванов (солагай талазында). Эдуард Бопуй-оол.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ЧОГУМЧАЛЫГ ДООЗАР

Амгы үеде СЭКП-ның XXVII съездизиниң шиитпирлеринге хей-аът кирген чоннуң он ийиги беш чылдың өндүр улуг планнарын боттандырар дээш шудургу ажылдап турар. Чижээлээрге, Бай-Тайга районда «Тээли» совхозтуң малчыннары кыштаглаашкынны чогумчалыг доозар, мал ажылының продукциязын көвүдедир болгаш малдың чаш төлүн онча камгалап алыр сорулганы алганнар.

Бо хүннерге чедир совхозтуң алды муң ажыг хоюу төрээн, ам артканы бир муң ажыг. Ниитизи-биле алырга, чүс баш хойга онааштыр 81 хураган алдынган. Хураган өстүрериниң талазы-биле социалистиг чарыштың мурнуку одуруун чүске онааштыр 83 хураган алган Шаттың хойжу бригадазы ээлеп турар.

Районнуң девискээринге кыш бо чылын чылыг, хат чок болгаш хар чуга болган. Ынчангаш малдың деңгели эки. Амгы үеде мал чеминиң курлавыры база элээн хөй. Малдың суг-биле хандырылгазы база үзүк чок. Малчыннар малды ажаар болгаш чемгерер талазы-биле билиглерин зооветбелгүмнерге бедидип турарлар. Ооң уламындан чамдык малчыннар малдың аарыгларын боттары тодарадыптар болгаш эмнеп алгар апарганнар.

Хойжу бригадаларның болгаш хойжуларның аразында социалистиг чарышты организастаан.

И. СЕДИП-ООЛ.

СҮТ СААЛДАЗЫ КӨВҮДЭЭН

«Барлык» совхозтуң Адыр-Мажалык сүт-бараан фермазының саанчылары, кадарчылары он ийиги беш чылдың баштайгы чылының планныг онаалдаларын күүседир дээш чыл эгезинден эгелеп күжениишкинниг ажылдап турарлар. Ферманың саанчылары бирги кварталдың планныг онаалдаларын ажыр күүсеткен. Эрткен чылдың бо үезинге бодаарга, сүттүң шынарын экижээн, ону бүдүрери болгаш күрүнеге садары көвүдээн. Бо чылдың бирги кварталында саанчылар сүт бүдүрер планын 111 хуу, а күрүнеге садарын 115 хуу күүсеткен.

Планныг онаалдаларны чедиишкинниг күүседир дээш саанчылар кышкы үеде мал чемин бердинген рацион ёзугаар берип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткен. Саанчылар ортузунда калбарган социалистиг чарыш ажыл-ишке база көскү чедиишкиннерни берген. Саанчылар Достаңмаа Бораддай-оол, Зинаида Хомушку, Күнзеңмаа Хертек, Нина Сарыглар, бызаа ажаакчызы Чеченмаа Монгуш олар социалистиг чарышка тиилекчи болганнар.

Ол-ла совхозтуң Бижиктиг-Хая сүт-бараан фермазының саанчылары бирги кварталда база чедиишкинниг ажылдааннар. Ферма коллективи бо чылдың бирги кварталында 122 тонна сүттү бүдүрер тургаш, ону 142 тонна, күрүнеге 91 тонна сүт дужаар планын 99 тонна кылдыр ажыр күүсеткен. Бо көргүзүглер эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге, база-ла бедик. Чаш бызаалар 201 четкен, 113 инекти тарып боозаткан.

Фермаларның саанчылары ам сүт саалдазын кудулатпас, он ийиги беш чылдың баштайгы чылының планын чедиишкинниг күүседир дээш улам күжениишкинниг ажылдап турарлар.

Х. МОНГУШ.
Барыын-Хемчик район.

ЧЕДИИШКИННЕРГЕ ДОКТААВАС

Кызылдың үлетпүр барааннар садыы квартал планын 103,6 хуу күүседип, пландан ажыр 446 муң рубльдиң бараанын садып саарган. Ында шупту 7 садыг каттыжыышкыны бар. Оларның иштинден «Саян» универмагының, «Детский мир», «Аялга» магазиннериниң коллективтери мурнуку одуругда. Универмагтың садыгжылары бирги кварталда көрдүнгенинден 146 муң рубль хөй бараанны садып сайгарган. Бригадир Н. Матвеевага удурткан идик салбыры мартының планын 106,3, кварталдыын 106,5 хуу күүсеткен.

Эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге Кызылдың үлетпүр барааннар садыы бараан сайгарылгазын 16,6 хуу көвүдеткен. Культура-амыдырал барааннарын садары бо чылын өскен. Идик-хеп аймаа, хевистер, соодукчулар мурнуку чылдарныныңдан хөй сайгартынган.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү эрткен чылдың ол үезиниң деңнелинден 3,8 хуу өскен. Ооң бир кол чылдагааны бараан мурнуку чылдарныныңдан хөй кээп турар.

План ёзугаар Кызылдың үлетпүр барааннар садыы бо чылын эрткен чылдан 4 млн. 300 муң рубльдиң бараанын хөйнү садары көрдүнген.

Шупту байдал эки деп база чугаалап болбас. Күскү, часкы сезонда кедер хеп аймаа, чайгы барааннар-биле ам-даа садып алыкчыларның негелдезин долузу-биле хандырып шыдавайн турар бис. Бо талазы-биле баазаларның ажылын ам-даа идепкейжидери негеттинип турар.

З. АРАКЧАА,
план килдизиниң начальниги.

БИСТИҢ СӨЗҮВҮС АЖЫЛ-ХЕРЕК-БИЛЕ БАДЫТКАТТЫНЗЫН

● Агитаторларның, СЭКП-ниң XXVII съездизиниң делегаттарының чагаазы ●

Ленинчи партияның XXVII съездизи ажылын доосқан. Амыдыралдың шынар талазы-биле чаа үе-чадазын тодарадып турар шиитпирлер хүлээп алдынган. Совет ниитилелдиң хөгжүлдезин дүргедедириниң перспективалары ёзулуг кайгамчык-ла-дыр эвес бе дээн чоргаарланчыг бодалга хей-аът кирбишаан, бистер съездиниң делегаттары, төрээн коллективтеривисче аъттанып чорупкан бис. Ол чорук кижиниң сагыш-сеткилин көдүрүп, сорук киирип келир-дир, кижи чүгле чогаадыкчы ёзу-биле ажылдаксаар, айыттынган харысалгалыг сорулгаларны ажыл-агыйжы ёзу-биле шиитпирлексээр-дир.

Бистиң үениң негелделиг судалының бөгүнде чаа ёзу-биле соп турарын кайа-даа чорааш эскерер сен. Коңчуг эки, ак сеткилдиг, бедик шынарлыг ажылдап тургаш, партияның съездизиниң айыткан чүүлдериниң күүселдезин чүгле ынчаар хандырып болур. Бистерге, агитаторларга, партияның сөзүн массаларга чедирерин бүзүрээн болганда, карак кызыл инициативчи күш-ажылывыс-биле үлегер-чижээвисти эш-өөрүвүске көргүзеринге, оларның шалыпчы күш-ажылче болгаш чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезин дүргедедириниң курлавырларын чогаадыкчы ёзу-биле дилеп тыварынче хаара тударынга белен бис. Съездиниң шиитпирлери өгбүле бүрүзүнүң, кижи бүгүдезиниң дугайында сагыш салыышкын-биле сиңниккен, а ол идеяларны кижилерге чедир тайылбырлаары, партияның пландарын амыдыралга күүседиринче оларның энергиязын болгаш белен чорууун көдүрери чугула.

Ол дээрге — харысалгалыг сорулга. Агитаторлар, партияның политиктиг дайынчылары ону шиитпирлээринге эң идепкейлиг киржири чугула. Бистерниң чаңгызывыс-даа, идеология ажылдакчыларының эң хөй санныг отрядының төлээлекчилери ажылдавайн турар бүдүрүлге, албан чери, организация чок. Соңгаарлаттынмас бирги чергениң ажыл-херектери дээш дидими-биле ажылдаарынга дузалаар моральдыг байдалды күш-ажылчы коллективтерге хандырар дээш бистер хөй чүүлдү кылып болур бис.

Амгы үеде кол, шиитпирлиг чүүл чогум чүл? Бистиң кичээнгейивисти чүже мөөңнезе чогуурул?

Хамыктың мурнунда — бүдүрүлгени интенсификастаарын болгаш ооң ажыктыын бедидерин дүргедедиринге ажыл-ишчи бүгүдезиниң ролюн ылап билгеш турарын чедип алыры. Ажыл-херекти экижидер аргазорга тывылбас, эвээш чарыгдалдар үндүрүп тургаш эки көргүзүглер чедип алдынмас ындыг чер чок.

Ол дээрге оон-биле кады депшилгелиг техниканы болгаш технологияны нептередиринге кижи бүгүдезиниң киржилгезин чедип алыры, аңаа үндезилээш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн болгаш продукцияның шынарын бедидери-дир.

Камналга чурумун быжыглаары эң кол сорулга кылдыр партия санап турар. Ажыл-агыйны билдилиг башкарып чорударының бар курлавыр бүрүзү ажыглаттынган турар ужурлуг. Кижиниң күш-ажылы-биле тургустунган бүгү-ле чүүлдү — машиналарны болгаш чепсек-херекселдерни, металлды болгаш цементини, тарааны болгаш ногааларны, мал ажылының продуктуларын хумагалалдыг ёзу-биле көөрү улуг сагыш салыышкынны негээр.

Адак сөөлүнде, ол дээрге болза сагылга-чурумну болгаш организастыг чорукту быжыглаары-дыр, ол чокта кандыг-даа чедиишкин чедип алдынмас!

Бистерниң идепкейлиг киржилгевистиң түңнелинде ёзулут ээ болур ёзу, ак сеткилдиг болгаш ажылды бедик шынарлыг кылыр чүткүл быжыы-биле бадыткаттынып тургустунар. Бодунуң ажыл-херээниң ёзулут мастерлерин алдаржыдары, оларның дуржулгазын нептередири, ындыг үлегер-чижекке кижилерни өөредири — агитаторнуң дорт хүлээлгези. Мурнакчыларның болгаш бүдүрүлге чаартыкчыларының хүрээлениң көвүдедиринге бистиң сөзүвүс идепкейлиг дузалаар.

Бистиң үнелеп четтинмес байлаавыс болур мурнакчы дуржулга тургустунмайн турар улус ажыл-агыйында ындыг адыр, шынап-ла, бар бе ынчаш? Бодунуң бүдүрүлгезинге, цегинге, участогунга, бригадазынга оон бир-ле ажыктыг чүвени агитацияның активчизи кезээде ап болур. Чүткүлдүг деткимчениң ачызында бүдүрүлгеге чаа чүүлдү белени-биле нептередип болур.

Социалистиг чарышты улам ыңай сайзыраңгайжыдарынга, ооң хөйге көскү болурун хандырарынга, дээштиниң бедидеринге, хожудап турарларга үлегер-чижекти көргүзүп тургаш, оларны өрү тыртарынга, а бүдүрүлгениң мурнакчыларының деңнелин чедип алыр кылдыр «ортумактарга» дузалаарынга идиг бээрин хүлээлгевис кылдыр билип турар бис. Чарыштың киржикчилери шынар талазы-биле көргүзүглерни, күш-ажылдың чарыгдалдарын, материалдыг курлавырларны эвээшти арыгдап тургаш, бедик түңнелдерни чедип алзын дээш эң улуг күжениишкиннерин үндүрерин бистен негеттинип турар.

Бүгү-ле чаа, мурнакчы чүүл дээш чедиишкинниг демиселге агитаторнуң амыдыралчы идепкейлиг туружу, ооң туруштуг чоруу илергейлеттинер. Хөлүн эрттир чүве хөөредир, карак чаар, көөргеттинер, херек чаяр, хоозун шуугаар, мегеленип, эки кылдыр көстүрүн оралдажыр чоруктарга удур эптеш чок демиселди чарлавышаан, кая-даа болгаш бүгү-ле чүвеге шынның сөзүн эдерип, кижилерни дүвүредип турар айтырыгларга партийжи туруштан, тодаргай болгаш бүзүреңчиг харыылаарын боттарывыстың хүлээлгевис кылдыр санап турар бис. Чалгааларга, маңгыстанчак амыдыралдыгларга, бузурукчуларга, ниитилелдиң, чоннуң күсели-биле чурттаарын күзээр бүгү-ле кижилерге баш сугар чер тыппас байдалды тургузар бис.

Ол дугайын шиитпирлиг-биле медеглевишаан, боттарывыстың профессионал хүлээлгелеривисти-даа, хөй-нити, партийжи даалганы-даа эң шыңгызызы-биле көөрүнүң, бүгү агитация ажылының шынарын болгаш дээштиниң бедидериниң курлавырларын чүткүлдүг-биле дилеп тыварының, ооң эң хоралыг дайзыны болур ёзу барымдаалаар чорук-биле шиитпирлиг демисежириниң чугулазын боттарывыс медереп билип турар бис. Бисте, агитаторларда, угаан-бодал талазы-биле байлак, хамааты талазы-биле эң хажык чок чүүл бар: ол дээрге идейлиг бүзүрел, партияның болгаш чоннуң херээнге кызыгаар чок бердиниишкин-дир. Бисте күчүлүг болгаш бүзүрелдиг чепсек — социалистиг ниитилелди улам ыңай сайзыраңгайжыдар талазы-биле ажыл-чорудулганың тодаргай съездиниң документилери бар. Билиглерни, кижизидилге ажылының методиктиг уран аргазын, дуржулгазын шиңгээдип албышаан, агитация кижилерниң угаан-бодалын болгаш сагыш-сеткилин доктаамал хайныктырзын дээш, ону чедингир, тода, чаныш-сыныш чок, дээштиг чорудуп шыдаар бис.

съездиге берген. Партияның буянныг сөзү улам эки ажылдаарынче бисти хей-аът киирип турар.

Боттарывыстың бүгү-ле аргаларывысты база катап шутдунуп көрбүшаан, агитаторнуң сөзү ажыл-херек кырынга улам быжыг бадыткаттынарын чедип алыр дээш агитасчы ажылды хүн бүрүнүң херээнге канчаар чорутса экил дээрзин партия организацияларынга сүмележип көрээлиңер. Амгы үениң бергезин, ооң шиитпирлиг өскерилгелиг характерин кижи бүрүзүнүң билип алган турарын чедип алырынче партийжи салдар чедирериниң бүгү күжүн мөөңнээринче партияның, ооң XXVII съездизиниң кыйгырыынга бистиң харыывыс ындыг болур-даа ужурлуг. Күш-ажылга, ажылчы чоннуң коммунистиг кижизидилгезинге, он ийги беш чылда болгаш амгы чүс чылдың төнчүзүнге чедир үеде Совет күрүнениң экономиктиг база социал хөгжүлдезин дүргедедириниң пландарын чедиишкинниг боттандырарынга чаа-чаа бедик көргүзүглерни чедип алыр арганы ол бээр.

Идеология активиниң күш-ажылынга бедик үнелелди

О. С. Авраменко — Белорус ССР-ниң Гомель облазының Буда-Кошелев районунуң Уварович ортумак школазының башкызы, ССРЭ-ниң улустуң башкызы; **Л. М. Горошкина** — Москваның даштыкы трикотаж кылыр талазы-биле бүдүрүлге каттыжыышкынының бригадири; **З. С. Гулова** — Таджик ССР-ниң Орджоникидзеабад районунуң партияның XXII съезд аттыг колхозунуң хову бригадазының бригадири, Таджикистанның Компартиязының ТК-ның кежигүнү; **Жангалий Кабдиллин** — Казах ССР-ниң Тургай облазының Державин районунуң «Братолюбовский» совхозунуң трактор-хову бригадазының бригадири; **Г. И. Краснопеев** Ленинградтың Адмиралтейск каттыжыышкынының корпустар эптекчизи, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутады; **Л. В. Отиашвили** — Грузин ССР-ниң Сигнах районунуң «Пъризис комуна» колхозунуң механизатору, Грузин ССР-ниң Дээди Совединиң депутады; **Н. А. Павлов** — Тюмень областың нефть болгаш газ казып тывар талазы-биле «Сургутнефтегаз» бүдүрүлге каттыжыышкынының операторy; **Н. А. Пожараускас**—Литва ССР-ниң Шяуляйск хооркомунуң кежигүнү; **В. Ф. Терешонок** — Украин ССР-ниң Донецк облазының хөмүр-даш казып тывар талазы-биле Артём бүдүрүлге каттыжыышкынының А. И. Гаев аттыг шахтазының забойщиги, улус депутаттарының область Совединиң депутады; **А. Б. Шалыев** — «Туркменюжбургаз» бүдүрүлге каттыжыышкынының өрүмнекчилер мастери, Туркменистанның Компартиязының ТК-ның кежигүнү, Күш-ажылчы Алдар орденниң үш чергезиниң эдилекчизи.

АГРОҮЛЕТПҮРНҮҢ КОММУНИСТЕРИ

МОЛДАВ ССР. Бөгүн кедээ ажыл-агыйга идепкейлиг-биле ажылдаарынга профессионал бедик мергежилдиг, чаартыкчы шинчилиг кижилер кажангызындан артык херек деп партияның XXVII съездизинге Төп Комитеттиң Политиктиг илеткелинде демдеглээн. Флорештиниң Агроүлетпүр каттыжыышкынының күш-ажылчы коллективинде кедээ ажыл-агыйны эки билир, күш-ажылдың болгаш технологияның мурнакчы аргаларын нептередип турар эгелекчи саналдыг тускай эртемниглер ажылдап турар. Ол агроүлетпүр каттыжыышкынының бүгү звеноларының тодаргай болгаш демниг ажылы эрткен беш чылдың иштинде эът бүдүрерин ийи катап көвүдедир, сүт саалдазын улуу-биле көдүрер арганы берген. Амгы үеде районда орулга албайн турар чаңгыс-даа ажыл-агый чок.

Ол чедиишкинге масса-политиктиг ажылдың стилин болгаш аргаларын сайзыраңгайжыдарынче угланган партияның эге организацияларының, партияның район комитединиң хүн бүрү ажылы, кадрларны хынамчалыы-биле шилип алыры, эң-не харысалгалыг участоктарга коммунистерни билдилиг таарыштыр тургускан чорук идигни берген.

Мал ажылының комплекстериниң, колхоз фермаларының болгаш Флорештиниң сүт заводунуң аразында сүттү дең-дески садарынга керээни чарып алган. Ол чорук районнуң ажыл-ишчилерин шынарлыг продукция-биле үзүк чокка хандырар арганы берип турар.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан оң талазынче): «Коммунизмче орук» колхозтуң сүт фермазының эргелекчизи, партия райкомунуң бюро кежигүнү С. Г. Маня, ол-ла колхозта машина-биле сүт саарының мастери А. Г. Волентир, сүт заводунуң ээлчег мастери комсомол кежигүнү Ж. Я. Припалюк болгаш заводтуң улуг мастер-технологу коммунист В. М. Лякишева оларның бүдүрүлгеге сүт бээриниң графигин чугаалажып турары.

М. ПОТЫРНИКТИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроникасы.

Коммунист дугайында чугаа

БОДУНУҢ ҮЛЕГЕРИ-БИЛЕ

Кайы-даа коллективте ажылга болгаш амыдыралга төлептиг, өөрүнге үлегер-чижектиг кижилер бар. Мугур-Аксыда септелге тудуг участогунда коммунист Нина Делгер-оол оларның бирээзинге хамааржыр. Ол — шеверлекчилер бригадири. Хөй-нити даалгазы хөй. А эң харысалгалыг партийжи даалгазы — СЭКП Мөңгүн-Тайга райкомунуң бюро кежигүнү.

Тос чыл мурнунда, 1977 чылда партия кежигүнүнге кирип тура, ол атка төлептиг болур дугайында аныяк коммунист даңгыраан берген. Нина Иргитовна, шынап-ла, сөзүнге ёзулут ээ кижи дээрзин чылдар бадыткап көргүскен. Шеверлекчи Нина Иргитовна Делгер-оолдуң ажылы-биле таныжып тура, улуг орус педагог К. Ушинскийниң шак мындыг сөстерин кижи болганчок-ла сактып келир: «Бир эвес силер күш-ажылды чогумчалыг ылап шилип алгаш, ону сагыш-сеткилиңерден кылыр болзуңарза, ынчан аас-кежик боду-ла силерни тып алыр». Н. И. Делгер-оол ортумак школаны, профтехучилищени дооскаш, 1974 чылдан бээр ажылдап турар.

СЭКП-ниң XXVII съездизиниң материалдарын Нина Делгер-оол бирден бирээ чокка өөренип, конспектилеп ап турар. Делгер-оолдуң мурнунда-ла бодап, күзеп чораан айтырыглар съездиге тургустунган. Съездиниң шиитпирлерин бодунуң коллективинде байдал-биле шүүштүрүп көөрге, четпестер эвээш эвес болган. Чижээ, ай төнчүзүнде кээп девидээр, штурмнаар чорук септелге тудуг участогунда база бар. Чамдыкта харын чыл төнүп турда, хары [illegible] үш бажыңны безин дужаар ужурга таваржыр. Участоктуң күжү улуг эвес, ынчангаш ынча бажыңны дужаап дээн чүве дыка берге. Ооң бригадазында чүгле тос кижи бар. Олар чеже-даа кызыдарга, ынча хемчээлдиг ажылды бүрүн доозары берге, ажыл шагы хамаан чок, ажыл хүнү-даа барымдаалавайн баар чорук ынчаар тургустунуп келир. Оон аңгыда тудугжуларның катап кылыр ажылы бо-ла таварышкылаарын Нина Делгер-оол чугаалаар.

Чоокта чаа Мугур-Аксы суурда хеп чуур бажыңны улгаттыр тудуп алгыткан. Бызаңчылар база шеверлекчилер доозупканда, дужаарының кырынга турда, участоктуң удуртукчулары ону кээп көргеш, «эде кылыр, шын эвес болган» деп шиитпирлээн. Олар суурда ажылдап турар, тудугнуң саны база хөй эвес, ону чүге барып көрүп, хынап турбааныл? Ынчангаш бир хананы дешкеш, орта эжик кылыр ужурга таварышкан. Артык чарыгдал база үнген.

— Бистиң бригаданың бир кежигүнү-ле хүнде 4,39 дөрбелчин метр хананы шевердээр планныг. Ону ажыр күүседип турар бис. А чамдыкта материал чок боорга, «аар-саарлап-ла» турар, ынчап баарга ажылчыннарның сонуургалы-даа чок болур чүве ийин — деп, Н. И. Делгер-оол чугаалады. Оон ыңай бир четпес чүүл чүл дээрге Кызылдан Мөңгүн-Тайгаже экеп турар дозу будуктуң өңгү багай болурунга бригадир аа жок хомудаар. Кижиниң ажылдаар-даа, чурттаар-даа бажың-балгады чараш, өңгү будук-дозу-биле будуттунган турар ужурлуг.

Съездиниң шиитпирлеринге дүүштүр коммунист бригадирниң тургускан бир айтырыы — тудугнуң шынары. Ону хынаар комиссия бажыңны доозуп турда эвес, тудуп турар үеде он хонуктап көрүп турар болза эки. Объектини доктаамал хынап турар болза, кижилерниң харысалгазы бедиир болгаш үрей кылыр чорук чидер.

Коллективти чаңгыс демниг кылдыр каттыштырып алырга, кандыг-даа ажылга бергелер турбас. Нина Делгер-оолдуң бригадазының кежигүннери ажыл-ишчи, амыдыралга төлептиг, ынчангаш оларга чоргаарланыр, ынаныр.

Амыдырал, ажыл салгал дамчыыр. Бригаданың аныяк ажылчыны Галя Хертек ам угбалары-биле дөмей ажылдап турар. Ол баштай келгенде, аңаа хоочун шеверлекчилер дузалажып турган. Черле ынчаш чаа келгеннерни дуржулгалыглар өөредири ол бригадада эки чаңчыл апарган. Тудугжунуң мергежилинге сонуургалдыгларга олар күзелдиг-биле дузалажыр. Мугур-Аксы ортумак школазының үстүкү классчылары Белекмаа Доңгак, Урана Хертек, Урана Дамба, Люда Хертек, Ульяна Кыргыс олар ам үш ай дургузунда шеверлекчилер-биле кады ажылдап келген. Олар школазын доозкаш, угбаларының айыы-биле шеверлекчилер-даа болуп ажылдаар чадавас.

Н. И. Делгер-оол коллективте профком даргазы. Бо даалгазын берге болгаш харысалгалыг деп ол санап чоруур.

— Коллектив кежигүннериниң дыштанылгазын организастаарынче кичээнгей салган бис — деп, Н. И. Делгер-оол чугаалаар. Бо ажыл арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур доктаал-шиитпирлер үнген соонда коллективте элээн идепкейжээн. Дыштанылга кежээлерин, спортчу маргылдааларны эрттирип турар.

Конторада кызыл-булуңу багай эвес дерээн. Мында шыдыраа, шашки, теннис, бильярд бар. Бо оюннарга улустуң сонуургалы улгаткан, маргылдааларны эрттирип турар.

Коллективте партия, профэвилел база комсомол организацияларының планын ёзугаар «Бистиң коллектив съездиден съезд чедир» деп аас журналын белеткээш, эрттирген. Аңаа участоктуң төөгүзүнүң, ажыл-ишчилериниң дугайында солун чүүлдерни улус билип алган. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, коммунист Нина Делгер-оол партийжи даалгаларын кызымаа-биле күүседип турар.

«...Күш-ажылга үлегер-чижек болур, социалистиг өнчүнү камнаар болгаш көвүдедир, бүдүрүлгениң ажыктыын бедидерин чедип алыр.... бодунуң мергежилин бедидер, депшилгелиг чүүлдүң идепкейлиг туружукчузу болур, чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң дүргедээшкининге эң-не улуг салыышкынын киирер». Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Уставында бо сөстерни коммунист Нина Делгер-оол кезээде бодап, ынчалдыр ажылдап-даа чоруур.

С. ХЕРТЕК.

Мөңгүн-Тайга район.

ЧУРУКТА: Сүт-Хөл районда «Алдан-Маадыр» совхозтуң мурнакчы механизатору, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Мөңгүш Тас-оолович Эрес-оол кыштагларже мал чемнерин чедирер ажылга шалыпчы үлүүн киирип турар.

Мөңгүш Эрес-оол ол совхозка он ажыг чылда трактористээн. Механизатор ажылындан аңгыда, хөй-нити ажылынга база идепкейлиг киржип келген. Ажыл-агыйда аныяктарның дагдыныкчызы болуп, оларны ажылга өөредиринге база сагыш салып турар. Элээди аныяктар ооң күш-ажылчы үлегер-чижээн эдерип, механизаторларның болгаш чолаачыларның курстарынга өөренип ап, эки ажылдап турарлар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

КОЖА БРИГАДАЛАРДА

Тес-Хемде «О. Шынаа» совхозтуң ажыл-ишчилери, малчыннар партияның XXVII съездизиниң материалдарын улуг кичээнгей-биле өөренип, ооң шиитпирлериниң күүселдезин дээш сорук кириишкинниг ажылдап, кыштаглаашкынны хүр-чаагай доозуп турар.

Съездиниң шиитпирлерин малчыннар коданнарга таныштырары-биле совхозтуң тускай эртемниглери, специалистери доктаамал үнүүшкүннерни кылып турар. Совхоз директору М. Б. Эртине, кедээ Совет күүскомунуң даргазы С. А. Артына, профком даргазы В. Д. Кылаң-оол болгаш өске-даа депутаттар, херээженнер чөвүлелиниң кежигүннери съезд материалдарын малчыннарга таныштырган.

Хой ажыл-агыйлыг совхоз бо хүннерде төрүүр чүс хойга онааштыр 90 хураганны менди камгалап алган, оолдаашкын ам-даа уламчылавышаан. Социалистиг чарыштың бирги черинде № 1 хойжу бригада чүс башка онааштыр 95 хураганны камгалап алгаш, чоруп турар. Ол бригадада мурнакчы хойжулар Ойдуп Седен төрүүр чүс баш хойларындан-на 90 хураганны, Бады Чиңмит, Таңма Мурзукай 100-100 хураганны камгалап алган. Комсомолчу аныяк малчыннар Александр Сумбаа, Биче-оол Музаң, Лариса Комбу, Алексей Дүкей оларның көргүзүглери 90—95 хураган.

№ 2 хойжу бригадада байдал база-ла багай эвес. Олар төрүүр чүс баш хойга онааштыр 87 хураганны камгалап алган. Мурнакчы хойжулар Борбак-оол Балчыр, Лаак-оол Седен, Давыл-оол Чамзырай дээш өскелер-даа төрүүр чүс хойдан 93—96 чаш төлдү алган. А № 4 хойжу бригада чүс баштан-на 83 хураганчы камгалап алган. Ол бригадада мурнакчы малчыннар Седип-оол Далаа, Шулуу Тумат, Шырап Даваа олар төрээн хойларындан ол хире хураганнарны онча-менди камгалап алганнар. Ол ышкаш № 4 хойжу бригадада мурнакчы малчыннар Василий Аракчаа, Чечек-оол Тумат олар төрүүр хойларындан чүс башка онааштыр 95 хураганны бо хүннерде менди камгалап алганнар.

«О. Шынаа» совхоз чаш төл алыр талазы-биле социалистиг хүлээлгезин ажыр күүседиптер дээрзинге бүзүрел улуг. Чүге дизе, мында кыштаглаашкын хүр-менди эртип турар. Малга курлавыр чемнер четчир, малдың күш-деңгели чаагай.

О. ЧИНМИТ.

Тес-Хем район.

ТУДУГ БРИГАДАЛАРЫНДА ЧАРЫШ

Саян-Шушенск сүт хөөлбэзиниң зоназында ажылдап турар бригадалар аразында чарыш калбарган. Бирги кварталдың түңнели-биле эки көргүзүглерни № 2 КМК-да Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу М. Лопсаңның, Б. Ооржактың бригадалары, № 18 КМК-да Н. Ефремовскийниң, № 20 КМК-да А. Моложониуң бригадалары пландыг онаалдаларын ажыр күүсеткеш, чедип алган. Шеверлекчилерден Л. Стародубцева, А. Авсиевич, В. Подкопаева, Р. Намчыл оларның удурткан коллективтери тиилекчи болган.

Бистиң корр.

ДЕМНИГ КОЛЛЕКТИВТЕ

Кызыл-Мажалык суурда универмагтың садыгжылары бо чылдың эрткен ийи айларының пландыг онаалдазын 104 хуу күүсеткен. Галина Ак-ооловна Саая эргелекчилээн бо магазинниң садыгжылары пландыг онаалдаларын эки боттандырбышаан, садып алыкчыларның бараанга негелде-хереглелин долу хандырар дээш кызымак ажылдап турар. Садыглаашкынның культуразын бедидер болгаш садып алыкчыларга эптиг болдурары-биле садыглаашкынның кижилеринге чедингир, эптиг аргаларын ажыглап турарлар. Чижээ, ярмаркаларны доктаамал организастап келген. Бо чүүлдер садып алыкчыларның бараанарга хереглелин өөренип көөрүнге идиглиг болуп турар.

Коллектив — комсомолчу аныяктарның. Мында он салбыр бар. Февраль айның пландыг онаалдазын олар шупту ажыр күүсеткеннер. Магазинде мурнакчылар эвээш эвес. Оларга С. Сонам, Л. Куулар, Т. Ооржак, В. Животова, З. Ооржак болгаш оон-даа өскелер хамааржыр.

Универмагтың садыгжылары XXVII съездиниң материалдары-биле таныжып турар болгаш аңаа дүүштүр моон соңгаар канчаар ажылдаарын, бараанарны четчелээр дээш чүнү кылырын, кандыг арга-биле ажылдаарын олар дугуржуп турарлар. Садыгжы бүрүзү ажыл дээш харысалгазын бедиткен, күш-ажылды шын организастаарынче, садыг чурумун улам быжыглаарынче кичээнгей улгаткан. Ол чүүлдер болгаш четпестерни эдип алырынче угландыр алдынып турар хемчеглер — пландыг онаалдалар күүселдезин чедип алырынга идиглиг болуп турар. Демниг коллектив ажылының темпизин кошкатпас.

Д. СААЯ.

Барыын-Хемчик район.

ЭВИЛЕҢ-ЭЭЛДЕК АЖЫЛ-ИШЧИ

— Галина Ондар ажылдап турар болза, саат чокка улай кааптар, ажылынга мергежээн кижи-ле болгай. Кайы-даа хоорай-биле чугаалажыр дээниңде үр манаар эвес сен. Харылзаа белдиринде шак ындыг ынанныштыг кижи ажылдап турда, магалыг чүве-дир ийин — деп, Сүт-Хөл суурнуң чурттакчылары бо-ла чугаалажы берген турар.

Чагыкчыларның ынчаар чугаалажып турары-ла шын. Аныяк коммунист Галина Дажыевна Ондар харылзаа белдириниң мурнакчы телефонистериниң бирээзи. Дааңдырган ажыл-херек дээш ээ-харысалга чок, каржы-хажагай чамдык телефонистер ышкаш, ооң хөректени бээрин кижи дыңнап көрбээн. Ол биче сеткилдиг, чоңга эвилең-ээлдек ажыл-ишчи.

Дуржулгалыг харылзаа ажылдакчылары Ө. Мөңгүш, О. Ондар, О. Доңгак, М. Улуг-Карак оларны Галина Дажыевна дагдыныкчыларым деп санап чоруур. Шынап-ла, аныяк уруг он класс доозкаш, харылзаа белдиринге ажылдап кээп турда, олар аңаа байлак дуржулгазын дамчыдып берип турганы ол утпас.

Мурнакчы ажыл-ишчи Галина Ондарны чаңгыс чер чурттугулары улус депутаттарының Сүт-Хөл район Совединиң депутадынга соңгуп, аңаа улуг идегелди көргүскен. Чоннуң бедик идегелин бадыткап, соңгукчуларының берген чагыгларын боттандырар талазы-биле депутат Г. Д. Ондар база кызымак ажылдап турар.

О. БОРАШ.

МУРНУКУ ОДУРУГДА

Барыын-Хемчик районнуң хойжу бригадаларының аразынга калбарган социалистиг чарышка эрткен чылдың тиилекчизи, «Барлык» совхозтуң Аксы-Барлык салбырында хойжу бригада он ийги беш чылды база чедиишкинниг эгелээн. Ооң хойжулары төрүүр 100 хойга онааштыр 87 хураганны камгалап ап, ам база катап районнуң хойжу бригадаларының мурнуку одуруунда чоруп турар. Бригаданың хойжуларындан сес кадарчы төрүүр чүс хойдан 100-тен 112 чедир хураганнарны алганнар. Эң ылаңгыя мурнакчы хойжулар Содунам Даңзычы төрүүр чүс хойдан 112 хураганны, Эрес-оол Хертек 110 хураганны камгалап ап, боттарының социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүсеткеннер.

Хойжуларның күш-ажылчы чедиишкиннериниң бир үндезини бригадада социалистиг чарышты дээштиг организастаанында болуп турар. Аксы-барлыкчыларның чаржып турары Бижиктиг-Хая хойжу бригадазының хойжулары оларга чедер дээш база-ла күжениишкиннерлиг ажылдап турарлар. Бижиктиг-Хая хойжу бригадазы төрүүр чүс баш хойга онааштыр 85 хураганны камгалап алган. Бо бригададан беш хойжу төрүүр чүс баш хойга онааштыр 100—105 хураганнарны камгалап алганнар. Хойжулар Сарыг-оол Сарыглар, Күске Ооржак, Мөңгүн-оол Ооржак, Киров Күжүгет, Шактар Саая олар хой бүрүзүнден хураган алыр хүлээлгезин ажыр күүсеткен.

Бригадаларның күш-ажылчы чедиишкиннери малчыннарның кыштаглаашкынга хынамчалыг белеткенгениниден, мал чемин четчир кылдыр белеткеп алганындан болгаш кадарчыларның бот-харысалгазының бедээниниден, кызымак күш-ажылчы чорууундан чедип алдынган.

Ам хойжулар партияның XXVII съездизиниң материалдарын боттарының кичээлдеринге өөренип турар, олар ооң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, он ийги беш чылдың баштайгы чылындан эгелеп күш-ажылчы чедиишкиннерин улам быжыглаар дээш соруктуг ажылдап турарлар.

Х. МОНГУШ.

МАЛЧЫННАРГА ДУЗА

Өвүр районда «Кызыл тук» совхозтуң малчыннары он ийги беш чылдың баштайгы чылын күш-ажылчы белектер-биле эгелеп турар. Малчын бригадаларда тус-тус албан организация черлерин болгаш тускай эртемниглерин быжыглаан.

Чоокта чаа олар Хорумнуг-Ой деп черде чурттап турар хоочун малчын Сарыг Ооржактың кажаазын коптарып, шефтиг дузаны көргүскеннер. Ол ышкаш Доңгак Базыр-Саттың кажаазын база коптарып бергеннер. Эмчилер Кара-Сал Норбу, Зоя Куулар, ажылчыннар Александр Дагбыш, Сүвуртов Ондар болгаш өскелер-даа эки ажылдааннар.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.

БОЙДУС БАЙЛААН ЧӨП АЖЫГЛААР

Бойдустуң хайыралынга сагыш човаңгыр болуп, ону камнап, хумагалаар ужурлуг бис. Бойдус мурнунга өрелиг артпас дээш ылдыктыг хамааты хүлээлгевисти канчаап күүседип турар бис деп айтырыг кижи бүрүзүн дүвүредип чоруур айтырыгларның бирээзи болур ужурлуг.

Бойдусту камгалаарының болгаш оон курлавырларын чөп ажыглаарының сорулгалары бистиң мурнувуста чидии-биле тургустунуп турар. Чамдык девискээрлерде бойдустуң байдалы дүвүрээзинни болдуруп турар деп партияның XXVII съездизинге СЭКП Төп Комитединиң Политиктиг илеткелинде айыткан болгай. Бистиң республикада бойдус камгалалы, оон курлавырларын чөп ажыглаары партийжи негелдеге ам-даа дүүштүр тургустунмаан деп бодаар мен.

Чыл санында боор турар өрт арга-ыяшка улуг когаралды чедирип турар. Чамдык артык сеткилдиг кижилерниң буруузу-биле болуп турар шак ындыг өрттер бүдүн-бүдүн ногаан арга-эзимнерни хуюктап, өртең кара төжектерни арттырып каап турарын билир бис. Маңаа бадыткал кылдыр мындыг чижектерни киирзе артык эвес боор. Балгазында бойдустуң эң ховар дээн чараш булуңу Калбак-Хады, Чөөн-Хемчикте Алар-Төш, Бии-Хемде Кызык-Чадыр болгаш Метил тайгалары, Кызыл районда Алдыы-Шивилиг болгаш Кара-Сайыр, Бай-Тайгада Пөштүг-Алыр, Чаңгыс-Терек база Чыраалыг сыннарының шазындакы каас-чараш чурумалын оскунупканы харааданчыг-дыр.

Өрт халавы-биле чергелештир ийи-чаңгыс тетчеглекчи болгаш маңгысталчак амыдыралдыг кижилерниң ажырымчы чоруунуң түңнелинде чоокка чедир-ле хөй турган сыын-мыйгактарның, бүүр-буланнарның, элик-хүлбүстүң, черлик хаваннарның, арга болгаш тулаа куштарының, а ол ышкаш улуг-биче хөлдер, хемнер сапай элбек турган балык-байлаң эвээжээн, чамдыктарының харын-даа когу үстүп, көзүлбестей берген.

Эгээртиинмес кат-чимистиг байлак эзим-аргалар чыл келген тудум улам хоозурап бар чыдарынга чон хомудап, бойдус байлаан хумагалыг чарыгдаар, камгалаар талазы-биле боттуг хемчеглер ап чорутпайн турар чер-чер Советтериниң күүскомнарын чемелеп турары черле чөптүг болгу дег.

Бойдустуң байлаан ажыглаары шын-на харын. Ынчалза-даа бойдустуң хайыралын хумагалыг ажыглаарын совет хоойлу дүрүмчүткен. Ындыг турбуже чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары «ыяш белеткенер!» деп дужаал үндүргеш, ажыл ишчилерин балды-хирээ, машина-техника-биле чепсеглээш, арга-эзимнерже аъткарып үндүрүптер. Чорудупкан кижилериниң кайда, чүнү кылып турарын сонуургавас, хынавас, сагыш амыр, маажым олуруп тургулаар таварылгалар хөй. Шак мындыг ээ-харыысалга чок чоруктуң түңнелинде күрүнеге улуг когарал болуп турар.

Кызыл районнуң девискээринде Үстүү болгаш Алдыы Шивилиглерниң аразында сында Үстүү-Муңгаштың үстүү чарыында шокар хаъттар чоокка чедир-ле бойдустуң база бир чараш чурумалдыг чери турду. Ону Чербиниң ыяш ажыл-агыйының удуртукчуларының ээ-харыысалга чогу-биле үрегдеп чок кылганын көөрге, каракка чаржынчыг. Ында чаа өзүп үнүп орган чаш шеттерни, хадыңчыгаштарны, чадаң үнүштерни кыргый бастырып каапкан.

Ыяжын кескен девискээрни доп-дораан арыглап аштаар, кескен ыяштарның орнун катап эгидери-биле чаа чаш ыяштарны тарып олуртуру ажыл-агый удуртукчуларының хүлээлгези. Ындыг турбуже ук ыяш ажыл-агыйының удуртукчулары өскелерге үлегер-чижек болбайн, харын-даа чамдыктары тетчеглекчилерниң одуруунда чоруп турда, республиканың Арга-ыяш ажыл-агый министерствозу дүвүрээзинни үндүрбейн, эптежип олурары канчап-даа таарышпас.

Бойдус камгалалының болгаш оон байлаан чөп ажыглаарының айтырыгларын республиканың Агроүлетпүр комитеди, Арга-ыяш ажыл-агый министерствозу, Аңныыр-тывыш эргелели, аңчылар болгаш балыкчылар ниитилели, балык камгалалының күрүне инспекциязы, бойдус камгалалының ниитилели болгаш чер-чер Советтери ханы сайгарып көөр үе келген.

А. БОРБАК-ООЛ.

«Шай болгаш шайлаарakka» хамаарыштыр

МЭЭҢ БОДАЛДАРЫМ БАЗА ЫНДЫГ

Ниитиниң чемненилге черлеринге сүттүг шай белеткеп садарының дугайында номчукчуларның солунга бижип турар чүүлдерин, аңаа хамаарыштыр киирип турар саналдарын чүүлдүгзүнүп турар мен. Бир чижекти маңаа киирип көрейн. Эрткен чылын чүве. Үш-Белдир курорттуң ийиги сезонунга дыштанган кезек бөлүк кижилер оон ужуп келгеш, аэропорттуң кафезинге чемненип алыр дээш, шай айтырарывыска чок болду, оон орнунга кисель, сок сүмелээр болду. Повар-ла кижи боор оң, шай айтырыптарывыска, ажыныксаан-даа чүве. «Суксааш, шай ижиксээн малчын бар, чигирлиг кара-даа шай болза», дээривиске, мынча деп харыы берген болгай: «Шай хайындырбас улус бис, өртек бар эвес». Хамык чүве — өртекте эвес-ле болгай. Хандырылганың культуразында, чоннуң негелдезин хандырып турарында деп бодаар мен. Столоваяга суксун аймаа черле элбек турар ужурлуг, а менюга шай чүге кирбес апарган чүвел? Кижи бодаарга, албан тургу дег. Найысылал хоорайның столоваяларынга шай турбаска, таарымча чогу кончуг болурдур. Хоорайның аалчылары чылдың кайы-даа үезинде үстүр эвес. Ол кижилер столоваяларга, кафелерге келгеш, чемненирде, шай айтырар болгай. Аңаа чүү деп харыылаар-гыл?

Шай хайындырарда кижи бергедээр чүве чок. Бистиң поварларывыс амданныг янзы-бүрү чемнерни белеткеп кылып турар-дыр. Ниитиниң чемненилге черлеринге шай доктаамал турбазы — поварларның талазындан ону херекке албазында деп бодаар мен.

Шайны тыва улустуң бир дугаар чеми чораан деп билир мен. Өгге кирген кижиге шай кудар болгай. Мен бичии чорумда, кожа өглерниң хереэжен ээлери авам-биле кады шайлап, хөөрежип олурда дыңнаарга, арта «Шай ишпээш, бажым аараащ пат чыткан кижи мен, шай ижипкеш, ам харын бажым аарыыры намдады» дижип чугаалажып олурар боор чүве. Ынчангаш ниитиниң чемненилге черлеринге шай доктаамал турары күзенчиг-дир.

Т. ДОЛГАР.

Эрзин район.

КҮЖҮН ШЕНЕШКЕННЕР

Бистиң Улуг-Хем районнуң совхозтар төптеринде, чурттакчылыг суурларында шериг-патриотчу кижизидилгеге хамаарыштыр спортчу маргылдаалар чоруп, дайынның, күш-ажылдың хоочуннары-биле ужуражылгалар болуп турар. Эрткен неделяда Чааты ортумак школазынга солун кежээ болган. Башкылар болгаш школачылар коллективиниң аалчызы дайынчы Алдар орденниң III, II чергезиниң эдилекчизи И. Ф. Неделян дайынның дошкун чылдарында Москвадан Берлин четкен берге оруунуң, оон эш-өөрүнүң маадырлыг чоруктарының дугайында чыылганнарга чугаалаан.

Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери К. М. Ошаров, М. Т. Пилюгин, тыва эки турачылар К. Ч. Доржукай, А. Н. Сундуй, О. Д. Ховалыг олар күш-ажылчы коллективтер, школалар, Культура бажыңнары, клубтарның күзенчиг аалчылары болуп, аныяктарны совет кижилерниң дайынчы, күш-ажылчы чаңчылдарынга кижизидилериниң херээнге эвээш эвес үлүг-хуузун киирип турарлар.

Районда «Адыгжы неделязы» чарлаан. Баштай суурларга болган маргылдааларның тиилекчилери район төвүнге кээп күжүн шенешкеннер. Эң ылаңгыя шилчиир кубок дээш демисел чидиг болган.

Районнуң боодалга спортунга каш дакпыр чемпиону чораан «Динамо» командазы-биле районнуң спортчу-техниктиг клувунуң адыгжылары чемпион ат дээш демисешкеннер. Түңнелинде келир үениң дайынчылары часпас адар талазы-биле боттарының улуг эштерин тиилээш, районнуң шилчиир кубогун чаалап алганнар. Хууда бирги чер дээш маргылдаага чолаачы А. Монгуш, башкылар В. Шабалов, Л. Вьюшкова, Ш. Дамба-Хуурак олар тиилекчилер болганнар.

В. БОЛОГОВ,

Улуг-Хем ДОСААФ райкомунуң даргазы.

АРАГА ИШПЕС ЧОРУК — АМЫДЫРАЛДЫҢ НЕГЕЛДЕЗИ

ХЕМЧЕГЛЕР АЛДЫНЫП ТУРАР

«Арагалаашкынны болгаш алкоголизмни узуткаар талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын боттандырар дээш чамдык тодаргай хемчеглерни Бай-Тайга районнуң чурттакчылыг черлеринде ап турар. Чугула бо ажылга хөй-ниити, арага ишпес чорук дээш демиселдиң эки тура ниитилелиниң район эге организациязы киржип турар.

«Ажыктыг күш-ажыл болгаш кадык-чаагай амыдырал дээш» деп кыйгырыглыг рейдини район девискээринге чоруткан. Эзиртир суксун аймаан республикадан дашкаар черлерден садып эккеп, ижип турган элээн каш кижилерни илередип, оларны чоннуң ниити хуралынга тургузуп, торгаан. Оон-биле кады эзиртир суксуннарны боттары кылып турар кижилерни чоннуң хуралдарынга тургузуп, чогуур хемчеглерни оларга онаап турар. Бажыңынга арага кылыр херекселдерни рейдиниң киржикчилери чондан хавырган, эзиртир суксуннарны боттары кылып турганы дээш 70 кижини штрафтаан болгаш 10 кижи административтиг хемчегге онаарган. Рейд кежигүннери оон аңгада, өг-бүлениң ээлери арага ижеринге сундулуг деп санадып турар өрегелерге барып, сагындырып, беседаларны кылган, Хайгаарал кошкаандан ол-бо суурлар аразынга чоруп турган чээрби дөрт өөреникчини илередип, оларны өөредилгеже катап хаара тудар хемчээни алган. Алдынып турар бо хемчеглерниң дээштиг болуру чугула.

Чоннуң дыштанылгазын солун, ажыктыг кылдыр организастаар хемчеглер алдынып турар. Тээли школазының спорт залының эжии суурнуң улуг-биче чурттакчыларынга ажык. Спортчу оюннар мында доктаамал эртип турар. Кадыкшылга гимнастиказынга киржип турарларның саны көвүдеп орар. Чылый бээрге, спортчу оюннар ажык стадионга эртер.

Районнуң Культура бажыңының чанында «Чалыы назын» клуб ажылдап турар. Аныяктар маңаа кээп, аъш-чем кылырынга, бажың иштин дерип-шимээринге, бажыңга келген аалчыларны канчаар уткуурунга өөренип турар. Аныяк өг-бүлениң ээлери ада-ие кижиниң хүлээлгелерин, оларның ылаңгыя уруг-дарыг кижизидилгезинге салдарының дугайын маңаа кээп чугаалажып, ажыктыг, өөредиглиг чүүлдерни билип ап турар. Клубтуң кичээлдерин эмчилер, башкылар эртирип турар. Оон ажыл-чорудулгазы моон-даа соңгаар солун болуру, арга-дуржулга мөөңнеттинери чугаажок.

Культура-массалыг ажылды районнуң суурларында организастап турары сөөлгү үеде элээн экижээн. Чугула бо ажылды дээштиг болдурарынга кичээнгей салдынып турар. Янзы-бүрү оюннарлыг дыштанылга кежээлерин доктаамал эрттирери көрдүнген.

Үстүнде чугаалаанывыс айтырыгны арага ишпес чорук дээш демиселдиң эки тура ниитилелиниң район эге организациязының, районда хөй-ниити организацияларының активиниң Тээли суурга болуп эрткен семинар хуралчыга чугаалашкан. Чоннуң дыштанылгазын, кижизидилге ажылын чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле дээштиг чорудар дээш кандыг хемчеглер ап чорударын семинарның киржикчилери сүмележип чугаалашкан. Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демиселди комплекстиг чорударының чугулазын демдеглеп, ажылды ынчаар чорударын аңаа дугурушкан.

К. САГДЫ.

арага ишпес чорук дээш демиселдиң эки тура ниитилелиниң Тыва республика чөвүлелиниң инструктору.

Делегей медээлери

ССРЭ-ГЕ Ш. БЕНДЖЕДИДТИҢ АЯН-ЧОРУУНУҢ ДУГАЙЫНДА

АЛЖИР. (СЭТА). Национал хосталга фронтузу партияның Политбюрозу АУДР-ның Президентизи, НХФ партияның Чиңгине секретары Ш. Бенджедидтиң ССРЭ-ге албанның найыралдыг аян-чоруунуң түңнелдерин чүүлдүгзүнүп көрген.

Ол аян-чоруктуң онзагай ужур-дузалыын демдеглеп, оон үезинде болган политиктиг чугаалажыышкыннарга болгаш ССРЭ биле Алжирниң аразында ат салган документилерге бедик үнелелди хуралга берген. Аян-чоруктуң түңнели алжир-совет найыралдыг харылзааларының хөгжүлдезиниң база бир бадыткаашкыны болур деп, АПС агентилелдиң ында нептереткени Политбюронуң медеглелинде айыткан.

Делегейниң экономиктиг кризизиниң багай уржуктары биле демисел талазы-биле Алжирниң удуртулгазының хүлээп алган хемчеглерин Политбюро чугаалажып көрген. Эрткен үеде оон хөй удаа бадыткап келгени ышкаш алжир улус социал-экономиктиг чаалап алыышкыннарының камгалалын болгаш депшилгениң оруу-биле чурттуң бурунгаар хөгжүүшкүнүн хандырып шыдаарынга Политбюро бүзүрелди илереткен.

Хуралдың киржикчилери АУДР-нуң иштики болгаш даштыкы политиказының элээн каш өске айтырыгларын база чугаалажып көргеннер.

КИЖИ БОЛГАШ ДОЛГАНДЫР ТУРАР БОЙДУС

ВАРШАВА. (СЭТА). Польшада арга-арыгның болгаш ногаанчыдылганың чаңчыл болган хүннери эгелээн. Хөй-ниитиниң эгелээшкини-биле час бүрүзүнде чорудуп турар ол массалыг кампания чурттуң ногаан арга-арыгларын калбартырынче, долгандыр турар бойдусту камгалаарының херээнге ажылчы чоннарның эгелекчи саналдарын улам ыңай калбартырынче угланган. Эрткен чылын арга-арыгның, камгалал арыгның, садтарның болгаш парктарның шөлү 8,5 муң гектарга улгаткан. ПУР-нуң хамаатыларының ногаанчыдылга болгаш ыяш тарып олуртур талазы-биле кылган ажылдарының ниити үнези 97 млн. злотых болган. Бо чылын бойдус камгалакчылары база бир миллион тарымал ыяштарны олуртурлар.

ХАНОЙ. (СЭТА). Хайфондан ырак эвесте Тонкин мугулдурунда турар Катба ортулуктуң шыргай арыглыг дагларында диригамытаннар болгаш куштар хостуг чоруурлар. ВСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шиитпири-биле ында күрүнениң камгалал черин тургускан.

Оон шөлү — 15 ажыг муң гектар. Ол девискээрде ховар таваржып турар диригамытаннарның, куштарның, насекомнарның хөй хевирлери бар, ыяштарның болгаш сигеннерниң үнелиг уксаалары үнүп турар. Ортулуктуң эрик чоогунуң диригамытаннарын камгалап алыры эртем талазы-биле база херек кырында улуг үнелиг болуп турар, оларның чамдыызын база камгалалдыг деп чарлаан. Оларның эгелекчи саналы-биле Катбаның камгалал черин тургускан эртемденнер чоокку үеде бойдустуң ховар комплекизин өөренип көөр сорулга-биле элээн каш экспедицияны чорударын планнап турарлар.

НИКАРАГУАГА УДУР ДАЙЫННЫ АКШ-ТЫҢ АКШАЛАНДЫРЫП ТУРАРЫ

ВАШИНГТОН. СЭТА-ның корреспондентизи А. Лютыйның дамчытканы болза: тускай догуннаан Никарагуага удур Рейганның администрациязының чорудуп турары чарлаттынмаан дайыны американнарга ам безин барык бир миллиард доллар болган. Ол дугайын АКШ-тың конгрезиниң төлээлекчилер палатазының кежигүнү Дэвид Боннор (Мичиган штаттан, демократ) медеглээн.

Радио дамчыштыр чүве чугаалааш, Рейганның администрациязы контрастың террорисчи дээрбечи бөлүктеринге ам ниитизи-биле 100 млн. хире долларны берген деп, ол айыткан. Ол чуртту коргудар сорулга-биле Никарагуа-биле кызыгаар чоогунга АКШ-тың болгаш Гондурастың шериг өөредилгелеринге 220 млн. долларны чарыгдаан. Никарагуага удур чарлаттынмаан дайынны чорударынга плацдарм кылып алганы Гондураска шериг-экономиктиг дузаламчы кылдыр 1981 чылдан бээр 627 млн. долларны берген.

Бо бүгү акша-хөреңги болза, «АКШ-ты халапка чедирер политикага дадывыр болур» деп, конгрессмен айыткан. «Вьетнам дайынынче бисти базым бүрүзү-биле, доллар бүрүзү-биле киире бергенин американнар утпаан. Чөвүлекчилерниң соо-биле шериглерниң чорутканын, а оон соонда 57 муң американнарның өлгенин бис утпаан бис. Бөгүн төөгү катаптап турар-дыр» деп, ол уламчылаан. Америк солдаттарны Гондураста тургузуп турар болгаш олар мында белеткел өөредилге эртип турар, а эрткен неделяда никарагуа армия-биле контрастың дээрбечи бөлүктериниң аразынга болгаш эң каржы-дошкун тулчуушкуннарның бирээзи боор турган районнуң чоогунче чоруткан.

Төп Америкага тайбыңче орук АКШ-тың ол кавыга шериглерин хөйү-биле тургузарындан эвес, а политиктиг чугаалажыышкыннар дамчыштыр болур деп, Д. Боннор медеглээн.

ЛИВАНДА БАЙДАЛ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливанның мурнуу чүгүнде «айыыл чок зона» дээр черинде быжыглаттынган израиль шериглер чурттуң хостаттынган районнарын боолаарын чаңгыс-даа хүн соксатпайн турар. Эжелекчилерниң үгер-боолаарының адыышкыннарын Хаббуш, Джбаа болгаш Араб-Салим дээр чурттакчылыг черлерже мөөңнээн. Дыка хөй чурталга бажыңнары үрелген, чурттакчы чондан балыгланганнар бар боор турар. Апрель алдыга чедир израиль механизастаттынган шериглер Бекаа оргулаажының мурнуу кезээнде районнарже чаңгыс эвес удаа ханылап кирген.

Ынчалза-даа эжелекчилер ук чер чурттугларының удурланыышкынын сый шаап шыдавайн турар. Сөөлгү хүннерде ливан патриоттар израильдерни болгаш «Мурнуу Ливанның шериин» дээр чалча шериг кезектерин «айыыл чок зонаның» алды аңгы-аңгы пунктуларынга согуушкуннарга таварыштырган. Сарбин-Ятер аразының оруунга партизаннарның салып каан миналарынга бир израиль патруль часты берген. Тель-Авивтиң чалчаларының Айшия, Айн-Кнейя болгаш өске-даа суурларның чанында туруштары халдаашкыннарга таварышкылаан.

«Мурнуу Ливанның шериин» солдаттарының дезип чоруп турарының болгаш патриотчу күштерниң талазынче чайгылып кирериниң таварылгаларының көвүдээнин «Ас-Сафир» дыңнаткан. Ол солуннуң бижээни-биле алырга, чалча шериг кезектеринден израиль контрразведка он-он кижилерни Удурланыышкынның ливан патриотчу фронтузу-биле холбаалыг деп чигзингеш, тудуп хоругдаан.

БЕРЛИНГЕ МИТИНГИГЕ Э. ХОНЕККЕРНИҢ ЧУГААЗЫ

БЕРЛИН. (СЭТА). Тайбыңны камгалаары, ядролуг халапты чайладыры ышкаш ындыг чугула соңгаарладып болбас сорулга кижи төрелгетенде чок. Берлинниң төвүнге К. Маркстың болгаш Ф. Энгельстиң мемориалын ажыдып турда, хөй муң кижилиг митингиге ГСЧП ТК-ның Чиңгине секретары, ГДР-ниң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Э. Хонеккер ол дугайын медеглээн.

Ажылчыннарның революстуг шимчээшкининиң болгаш социализмниң төөгүзү ажылчын аңгыга оон бодунуң сорулгаларын чедип алырынга тайбың херек деп чүвени херечилеп турар. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары М. С. Горбачевтуң болгаш СЭКП-ниң XXVII съездизинге бадыткаттынган делегейни ядролуг чепсектиң бүгү хевирлеринден хостаар, делегейниң айыыл чок чоруун тургузарының дугайында саналдар ёзулуг-ла төөгүлүг ужур-дузалыг. Олар кижи төрелгетенниң мурнунга узуткаашкындан кортпас, Черге болгаш космоска ядролуг айыыл чок келир үени ажыдып турар. Ол саналдар улустарның, кижи төрелгетенниң салым-чолу дээш бодунуң харыысалгазын билип турарларының чүткүлүнге дүүшкек.

Герман Демократтыг Республикада эртемниг социализмниң үндезилекчилериниң идеяларын амыдыралга боттандырып чорудуп турар. Амыдыралдың янзы-бүрү талаларынга ГСЧП-ниң Программазын күүседир талазы-биле ам-даа кончуг улуг ажылды кылыры чигзиниг чок. ГСЧП-ниң XI съездизинге белеткел үезинде хөй миллион ажылчы чоннарның чедип алган чедиишкиннери ол сорулгаларны чедип алырынга бүзүрелди болдуруп турар деп, Э. Хонеккер чугаалаан.

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫҢ ОРУУНДА

БОЛГАРИЯ. Совет-болгар каттышкан эртем-техниктиг каттыжыышкыннарны тургусканы социалистиг экономиктиг интеграцияга шынар талазы-биле чаа чада болу берген.

Чижээ, Софияның металл чонар станоктар комбинады биле Ивановонуң станок тудуунуң бүдүрүлге каттыжыышкыны чаңгыс аай ажыл-агый организми болу берген. Кады ажылдажылганың чаа хевири материалдыг чепсек-херекселдерни болгаш эртем күчүзүн бүдүрүлгениң техниктиг деңнелин бедидеринге каттыштырар, бүдүрүлгелерде курлавырларны илередир, шиичилел ажылдарынга болгаш бүдүрүлгеге чергелешкек чорукту узуткаар, продукцияның амгы үениң хевирлерин бүдүрүп үндүрерин улгаттырар арганы берип турар.

ЧУРУКТАРДА: металл чонар станоктар комбинадының слесары Спас Димитров болгаш Гоце Гулевтиң өрүмнээр автоматты эптеп турары; Софияның металл чонар станоктар комбинадында ажылчыннарның дыштаныр өрээли.

В. СОБОЛЕВТИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ССРЭ ТӨЛЭЭЛЕКЧИЗИНИҢ ЧУГААЗЫ

ЖЕНЕВА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Атом энергиязын ажыглаар талазы-биле күрүне комитединиң мында чоруп турар даргазы А. М. Петросьянц Женеваның боо-чепсекти дүжүрер талазы-биле конференциязының киржикчилеринге чүве чугаалаан. Ол көскү совет эртемден ядролуг бүгү чазылдырыышкыннарны хоруурунуң айтырыгларынга доктаагаш, бир эвес АКШ база ядролуг чазылдырыышкыннарны кылбас болза, Совет Эвилели сес ай мурнунда тургусканы мораторийин март 31-ниң-даа соонда уздадырынга белен деп демдеглээн. Ындыг турбуже, Вашингтон делегейниң хөй-ниитизиниң күзел-соруун тоовайн, март 22-де чазылдырыышкынны кылган болгаш бар медээлерни ёзугаар алырга, апрельде база бир чаа чазылдырыышкынны белеткеп турар. Ол чүл дээрге, чаңгыс талалыг совет мораторийниң түңнелинде тургустунган эң таарымчалыг байдал ажыглаттынмас, боо-чепсекти эндере бүдүрер чорук моон соңгаар улам шапкынчыыр, ядролуг айыыл-халаптың үнүп кээп болур кыжаны ам-даа күштелир дээни олдур. Күшке идегел салып турар АКШ-тың туружу бистерни ындыг орукче албадап турар-дыр деп, А. М. Петросьянц чугаалааш, Совет Эвилели бодунуң болгаш бодунуң эвилелчилериниң айыыл чок чоруунуң эрге-ажыктарын херексевейн чаңгыс талалыг хемчеглерниң оруу-биле төнчү чокка чоруп шыдавазын демдеглээн.

Бо айтырыг талазы-биле америк таланың бүгү-ле сөс кырында бадыткаашкыннарын болгаш хоозун саналдарын алгаш көөрге, Вашингтон тодаргай айыттынган хүлээлгелерден чайлааш, мөге идепкейин көргедирин оралдажып турар-дыр. Ядролуг чепсекти эндере бүдүрерин соксадырынга эптиг арганы АКШ-тың ажыглаар күзел чогун, совет-америк харылзааларга эки талаже өскерилгеге шаптыктаарынче оон чүткүлүн ындыг хөделиишкин тодаргайы-биле көргүзүп турар-дыр.

Ядролуг шенелделерге долу үнелиг контроль кылыры амгы үеде берге айтырыг эвес боор турарын совет төлээлекчи харыысалгалыы-биле медеглээн. Кылыр-ла ужурлуг кара чаңгыс чүүл болза, чугаалажыышкыннар столунуң артынга олурупкаш, техниктиг талаларының дугайында дугуржуп алыры боор турар. Совет Эвилели мындыг дугуржулгага болгаш боо-чепсекти дүжүрер талазы-биле конференцияга-даа чугаалажыышкыннарга шуут белен.

ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР ДЭЭШ

ПАНАМА. (СЭТА). Контадор бөлүүнүң кежигүнү чурттарның даштыкы херектер министрлериниң болгаш Төп Американың деткимче бөлүүнүң мында эртип турар ээлчеглиг чөвүлел хуралының киржикчилери Никарагуага удур ТРЭ-ниң хөлезиленикчилериниң боо-чепсектиг өнчүк-чөңгээлериниң түңнелинде Төп Америкада сөөлгү үеде улам шыңгыыраан байдалды чугаалажып көрген. Контадор бөлүүнүң ажылдап кылганы Төп Америкага тайбыңның болгаш кады ажылдажылганың актызының сөөлгү хевириниң эң чугула пунктуларының талазы-биле санал-онал солчуушкунунуң үезинде ону херек кырынга боттандырары — меселележиишкинни улам калбартып, күштелдирерин болдурбазының болгаш ол девискээрниң эң чидиг айтырыгларын шыны-биле шиитпирлээрин чедип алырының кара чаңгыс оруу боор турарын демдеглээн.

Чүгле тайбыңны хандырарының гуманныг политиктиг эчис сорулгаларын удуртулга болдургаш, Төп Американың чурттарының таваржып турары нарын айтырыгларын шиитпирлээр аргазын тып болурун ол чөвүлел хуралга киришкен Никарагуаның даштыкы херектер министри Мигель Д" Эското журналистер-биле беседага медеглээн.

БОЛУУШКУННАР, ФАКТЫЛАР

ВАШИНГТОН. АКШ-ка ажыл чок кижилерниң саны оон мурнунда айда турганынга деңнээрге, барык өскерилбээн болгаш күш-ажыл министерствозунуң санааны-биле алырга, бүгү хөлезилээр ажылчын күштүң 7,2 хуузу болган.

ОТТАВА. Эрткен айда Канадага ажыл чок кижилер февральда турганындан 39 муң кижи хөй бооп, 1 млн. 380 муң четкен. Ынчангаш чуртта ажыл чок кижилерниң деңнели 10,9 хуу четкен. Чамдык районнарда ол деңнел оон-даа бедик. Мартта 15-тен 24 харга чедир назылыг 456 муң оолдар болгаш кыстар ажыл чок турган.

ЛИССАБОН. Ажыл чок чорук Португалияның эң чидиг социал айтырыгларының бирээзи. Ында парлаан түңнелдерни ёзугаар алырга, күш-ажыл биржаларынга эрткен чылда ээлчег 11 хуу ажа берген турган. Чүгле бо чылдың январьда безин «артык кижилер» саны чуртка 2 хуу немешкен.

ЖЕНЕВА. 1986 чылдың мартта Швейцарияга бичии-даа, ортумак-даа бүдүрүлгелерниң болгаш фирмаларның хоозураашкыны көвүдеп, чаржалажыр демиселдиң шыңгыыраашкынынга шыдашпайн, буурап дүшкүлээн. Бир эвес 1985 чылдың мартта 170 фирмалар хоозурап, дүшкен турган болза, эрткен айда ындыг 184 таварылга болган. Бо чылдың бирги кварталында ниитизи-биле чуртка 505 хоозураашкын демдеглеттинген. 1985 чылдың төгүүр үезинде ындыг таварылга 477 удаа болган.

ТОКИО. Японияның транспорт министерствозу япон ужар чүүл компанияларының пассажирлер болгаш чүък алырынга ажыглап турары «Боинг-747» дээр 72 самолёттарны доп-дораан хынаар дугайында айтыышкын берген. Бо удаада үндүрген дүвүрээзиниң чылдаганы самолёттарның чалгыннарынга моторларны тудуштурар ээриилдерде үрелик черлерниң илерээни болган. Эрткен чылдың чайынында Төп Японияга техниктиг үрелиишкинниң уржуундан ужар чүүлдүң Джал дээр компаниязының «Боинг-747» деп самолёду чуура дүшкен. Япон хамааты ужар чүүлдүң төөгүзүнде ол эң улуг айыылдыг таварылгада 520 кижи амызындан чарылган.

САН-ФРАНЦИСКО. Ол хоорайның районнарының бирээзин кара ыш хөме алган. Химикалийлер кылып турар компанияның бажыңнарының комплекизинге хып үнген өрт хөй-хөй частыышкыннарны болдурган. Күштүг хат отту улам хөрлээледир каккан болгаш оон чоогунда бүгү кварталдарның чурттакчыларын чайладыр ужурга таварышкан. Баштайгы түңнелди ёзугаар алырга, дөрт кижи өрттенип өлген болгаш чээрби хире кижини эмнелгелерде аар байдалдыг чедирген.

(СЭТА).

А. КОНОНОВ.

ЧАРАШ ДИЛГИ

Ленин аңаарыңга ынак чораан. Ынчалза-даа чүтүла хөй ажылдарга чардыккаш, ындахаая аңнагылаар. Чамдыкта аткаш чазыптары оон ыяэлүг аңнавазында боол чазавас. Ынчалзажок ол чазылкаш-даа хомудавас, аңнаар сонуургалын чидирбес.

Ленин арааш, сегий бергеш, дыштанып турда,- өөрү ону дилги аңаарынче чалаар-дыр деп дугурушканнар. Ынчан кыштың бир-ле таарымчалыг, соок хүнү турган.

Аңнаашкынны чер-черге тукчугаштар аскылап алгаш эгелээр дишкеннер. Дилги үңгүрү бар борбак арганы долгандыр кызыл тукчугаштар аскылап алганнар. Владимир Ильич бир-ле аажок улуг хадының дөзүнге чаштып туруп алган.

Кайда-ла ийик бир-ле черде ыт ээргени чаңгыланган соонда, арга иштинде ынаар-ла ырак черде боо эткен. Ленин боозун тудуп алган манап-ла турган. Ол чоок-кавы ыржым-шыпшың апарган. Дилгини арганың өске-бир талазынче үндүр сегиртипкени ол боор оң. Владимир Ильичиниң кыры-биле бир-ле куш ужуп эртип чыткаш, хадының будуунга дээптерге, оъжуу кээп дүшкен. Үстүнден хөөг харлар бурутайнып дүжүп турган.

Арга иштиниң чараш чаагайы-даа, ыржым-шыпшыңы-даа кончуг болган.

Бичии шивилер артынчан хенертен-не дилги кестүп келген. Дилги хая көрүнгеш, мойнун сунгулап, чыт тыртып турган. Ооң дугү чындыгыр, узун, хоюг! Ылангыя улуг кудуруу аажок чараш болган. Дилги кудуруун шимчедирге, оозу хүн херелиниң аайы-биле чиңгиртилендир кызаңайнып турган.

Владимир Ильичиниң дилге көрбээн, ол хады артынга болгай.

Дилги хенертен бурунгаар шурай бергеш, тура дүшкен. Кудуруун кыйбыңнадып кааш, дыңнаалап, төгерик кара-кара карактары-биле ынаар ырадыр-да хөлзээн байдалдыг көрүп олурган: кижи изи көрүп кааны ол боор оң.

Ол дүшта Ленинден ырак эвесте тукчугаш хатка сыладырткайны берген. Дилги оон корткаш, дедир шывыраш дээн.

Ынчан Лениниче хоочун аңчы чүгүрүп ора, бир-ле чүве ажынып алгырган.

Владимир Ильич боозунуң аксын куду халайтыр тудуп алган турган.

— Чүге боолавадыңар? Мырыңай чаныңарга турду чыкажыл, Владимир Ильич!

Ленин хүлүмзүрээш:

— Кээргей бердим хөөкүйнү. Чаражы кончуг ышкажыл— деп, харыылаан.

Чажывыстан эптиг бис.
Чаштар бистер, хөглүг бис,
Чарылбайн үжелээ
Часкы хүндүс ойнаар бис.

АНАЙЛАРЫМ

Кадыр черниң бедиин
тевер—
Хая кырлаар анайларым.
Кыңгырт кылдыр дайгырарга,
Халчып келир анайларым.
Дешкилежип, былгырышкан
Деп-дең чараш, анайларым.
Ангор уксаа иелерин
Аажок дөзээн анайларым.
Дыдырарган узун дүктүг
Дыка шоваа анайларым.
Өске черже «дезип»
чортпас,
Өдээн кагбас анайларым.

В. ХОВАЛЫГ.

ЭЛЕЗИНДЕ ЧУРУКТАР

Бичии чаштар чураан
чуруу
Бирден бир чок чаптанчыг
боор.
Чаның орта чеде бергеш
Чарашсынып көөр-дүр мен.
Долгай баштыг дииспейлер
Доскаар мунган шыбаганчы
Эдер-хааржаан тудуп алгач
Эткир үнүг Антошказы.
Тоолдарның маадырлары
Дөгерези аалдап келген.
Элдеп чиктиг аңнар-меңнер
Элезинде ужурашкан.
Шак ол бүгү чурумалды
«Тайбың» деп сөс каастап
турар.
Аяс хүнүм бадыткаанзыг
Алдын чырыын чажып
турар.

Т. КУУЛАР.

БИЧИИЛЕРНИҢ ЧУГААЛАРЫ

Шолбан 4 харлыг:
— Мээң кырган-авам дыка кырган, ооң хары шагда 10 четкен чадавас...

Буян 3 харлыг:
— Буян, караң шийип ал, оон удуп каар сен.
— Шийип шыдавас мен.
— Чүге?
— Меңээ изиг болур.

Орлан 4 харлыг:
— Авай, меңээ орус улустуң тоолдарын номчуп берем.
— Чижээ, кандыг?
— Кызыл Бөртчүгеш дугайында.
— Ол орус тоол эвес-тир, ону француз чогаалчы Шарль Перро бижээн.
— Бир эвес ол тоол француз болза, чүге ында орус улустуң бөрүзү барыл?!

Аяна 3 харлыг:
— Кырган-авай, сен чаяз бер, а мен сени бодаар мен.
— Чүү деп?
— Кайнаар халып чоруй барган дээр сен?—деп.

Ляля 2 харлыг:
— Лялечка, «ку-ку» деп алгырар кушту канчаар адаарыл?
— Кукушка.
— А кым «Кукареку» деп алгырарыл?
— Кукарекушка.

Алена 2 харлыг:
— Алена, кай баарың ол?
— Чоруурум ол.
— Кайнаар?
— Чидер дээш...

Э. ХОВАЛЫГ.

БАЛЫКТАР АШТАЙ БЭЭР

Алдынай биле Азнана угбашкылар садиктен келгеш өрээлинге кады эптиг, найыралдыг ойнаарынга дыка ынактар. Ол ийи угбашкының ойнап турарын хажызындан көөрге дыка чаптанчыг. Элээн ойнаан соонда, олар диванга кожа куспактанчып алгаш, телевизорга «Тамчыктыг удуңар, уруглар» деп дамчыдылгазын көргеш олуруптар. Дамчыдылганың төнчүзүнде ырыны кады деңге ырлажырлар, оон өрээлинге барып удуп чыдыптар чаңчылдыглар.

Бир-ле катап Алдынай садиктен келген соонда, дуңмазы-биле үр-даа ойнаваан. Ол кухняда чем кылып турган авазында-ла барган.

— Авай! Садикке эртен баарывыска, аквариумда бир улуг кызыл балык өлүп калган болду.

— Канчап, уруум?

— Харын даан, авай! Чоруурда уттупкан-дыр мен. Аквариум соңга чанынга чоккан-дыр. Даштың соок соңга өттүр өрээлче кирип кээп турар, ынчангаш балык доңгаш өлүп калган-дыр. Ону уттуптар багай кижи-дир мен, уруглар, деп, башкывыс Анна Артемьевна ынча дээр чорду, авай!

— Шынап-ла, багай болган ышкажыл, уруум! Хөөкүй балыкты, аа!

— Көөрүвүске, балык шимчевес, суг кырында чоруп турар чорду. Ол балык меңээ кээргенчиг-дир, авай!

— А-авай! А мээң садигимде чүге, угбамның ышкаш, балыктар чок чүвел даан?— деп, хенертен бичии Азнана айтырган.

— Угбаң ышкаш улуг апаарыңга, башкыларың силерге база балыктарлыг аквариумну эккеп бээр-дир ийин, уруум! Амдызында арай-ла бичиидир сен. Балыктарны чемгерип шыдавас-ла болгай силер.

— Дыңнам, авай—деп, Алдынай оожум чугаалаан. — Башкы мени эртен балыктар чемгерер сен диди. Ынчангаш мен даарта эртен эрте турар мен. Балык чемгерер кижи озалдаарга балыктар аштай бээр.

Ава уругларынче эргелеттиг көргеш, оларның баштарынче чыттап каан.

Алдынай ол кежээ кажангызындан-даа эрте удуп чыдып алган. Ол даңгаар эртен улаарап, ишкирнигип кезек ыглаан-даа.

— Удуп чыда чүге ыглап турдуң,-уруум?— деп, авазы Алдынайның бажын өрүп тура, оон айтырган.

Демгизи чаңгыс черже элээн көрүп алгаш боданып тура, оожум чугаалаан.

— Балыктарымны чемгерер дээш садикке чедип келдим, авай. Оон көөрүмге, балыктарымның чеми үрелип калган болду. Оон мен ыглап турдум. Балыктарга багай чем бээрге, олар аарый бээр болгай. Мен удуп чыдырымда балыктар аштай берген боор. Садикче озалдаар болзумза хоржок. Мен дүрген чорууйн, авай!

Алдынай дыка дүрген кеттинипкеш, ачазы-биле садигинче далаштыг чорупкан.

А. ШОЮН.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Красноярск крайның Минусинск хоорайда культура-чырыдылышкын училищези 1986—1987 өөредилге чылында дараазында мергежилдерниң хүндүскү болгаш бот-өөредилге салбырларынга сургуулдар хүлээп алырын чарлап турар:

Культура - чырыдылышкын ажылын организастаары.

Театр.

Хөгжүм (баян, улустуң хөгжүм херекселдери).

Хөгжүм (үрер болгаш эстрада хөгжүм херекселдери).

Хореография (чүгле шуут кирип өөренир).

Хор (улусчу ниити ыры бөлүү).

Училищени доосканнарга культура албан черлериниң ажылдакчызы — уран чүүл коллективиниң удуртукчузу; культура-чырыдылышкын ажылының организакчызы болгаш методизи деп мергежилди тывсыр.

Училищениң хүндүскү болгаш бот-өөредилгениң бүгү салбырларынга ортумак билиглиг кижилерни; хөгжүм болгаш танцы мергежилиниң хүндүскү салбырынга — ортумак болгаш дооспаан ортумак билиглиг кижилерни хүлээп алыр.

Школаны «4» болгаш «5» демдектерлиг доосканнарны ниити билиг эртемнеринге шылгалдалардан хостаар.

Училищеге хүлээп алдынган кижилерни шуптузун чаагайжыды тудкан общежитие-биле хандырар.

Культура албан черлериниң Совет Армиядан халашкан ажылдакчыларын, колхозтарның, совхозтарның болгаш бүдүрүлгелерниң стипендиаттарын конкурс чокка хүлээп алыр.

ӨӨРЕДИЛГЕНИҢ ХУУСААЛАРЫ:

Хүндүскү салбырга — ортумак билиглиг кижилерге 2 чыл 4 ай;

дооспаан ортумак билиглиг кижилерге — 3 чыл;

бот-өөредилге салбырынга — 3 чыл.

Документилерни март 10-дан августуң 10-га чедир хүлээп алыр.

КИРЕРИНИҢ ШЫЛГАЛДАЛАРЫ

Хүндүскү салбырга — августу 1-ден 20-ге чедир.

Бот-өөредилге салбырынга — июнь 22-ден 30-ге чедир болгаш хүлээп алыр комиссияның келдирткени-биле августуң 20-ден эгелээр.

ДОКУМЕНТИЛЕР ЧОРУДАР АДРЕС

662800, Минусинск хоорай,
Кызыл партизан кудумчузунуң № 14 бажыңы, культура-чырыдылышкын училищези. Хүлээп алыр комиссия. Айтырыг тодарадыр телефоннар №№ 2-07-62, 2-07-25.

ТЫВА АССР-НИҢ ИХМ ССРЭ-НИҢ ИХМ-НИҢ ДЭЭДИ БОЛГАШ ОРТУМАК ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИНГЕ ШУУТ ӨӨРЕНИРИНГЕ КУРСАНТЫЛАР ЧЫЫП АЛЫРЫН ЧАРЛАП ТУР

Өөренир хуусаазы: дээди школаларга дөрт чыл, ортумак школаларга ийи чыл. Школалар ИХМ органнарынга ажылдаары-биле дээди болгаш ортумак эртемниг тускай эртемниглерни белеткээр.

ССРЭ-ниң ИХМ-ниң Омскиде дээди школазынга болгаш Иркутскиниң өрт-техниктиг училищезинге Совет Армияга хуусаалыг албанны эрттирген 30 хар чедир назылыг ортумак эртемниг, кадыкшылының байдалы-биле ИХМ органнарынга албан эрттиреринге тааржыр эр кижилерни хүлээп алыр.

Волгоградтың, Горькийниң, Рязаньның, Хабаровскиниң дээди школаларынга, а ол ышкаш Новосибирскиниң, Орёлдуң, Воронежтиң, Красноярскиниң, Барнаулдуң ортумак школаларынга үстүнде айыткан негелделерге дүгжүп турар болгаш хуусаалыг шериг албанын эрттирген эр кижилерни хүлээп алыр.

Школаларга кирерин күзээннер конкурстуг дараазында экзаменнерни дужаар: орус дыл болгаш литература (аас болгаш бижимел-биле), ССРЭ төөгүзүнге, дашты кы дылга (чүгле дээди школаларга), а Иркутскиниң өрт техниктиг училищезинге кирерлер ССРЭ төөгүзүнүң орнунга математикага (аас-биле) шылгалда дужаар.

Дээди өөредилге черинге кирерин күзээннер 1986 чылдың апрель 30-ге, ортумак школаларга кирерин күзээннер май 30-ге чедир медицина комиссиязын эртери-биле Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң кадрлар килдизинге дараазында документилерлиг келир:

кадыкшылының байдалының дугайында № 286 маяык-биле эмчи шынзылгазы, ортумак эртемниң дугайында аттестат (боду-биле), шериг биледи, сөөлгү ажылдап азы өөренип турган черинден бүдүрүлге болгаш комсомол характеристиказы, бөрт чокка 4,5х6 см хемчээлдиг 3 фоточурук, СЭКП азы ВЛКСМ хооркомунуң, райкомунуң өөредири-биле чоруткан бижии.

Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң кадрлар килдизинден кирериниң экзаменнерин дужаары-биле тускай бижикти алганнарга Кызыл хоорайдан өөредилге черинин турар черинге чедери болгаш оон дедир келири халас болур.

Конкурска эрткен кандидаттарны дыңнакчылар кылдыр кирип санаар болгаш оларны халас идик-хеп, общежитие-биле болгаш аъш-чем-биле хандырар, айда 40 рубль хемчээлдиг стипендия төлээр.

Айтырыгларны Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң кадрлар килдизинден, № 204 кабинеттен 92-3-88 дугаарлыг телефонну дамчыштыр тодарадыр.

ЖАНРЛАР ААЙЫ-БИЛЕ АЖЫЛДЫ ХАНЫЛАДЫР

Ажылчы чоннуң болгаш аныяктарның II Бүгү-эвилел фестивалының программазында кирип турар «Төрээн чуртувусту болгаш партиявысты алдаржыдып тур бис» деп кыйгырыгның адаа-биле эрткен хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш албан, организация черлериниң аразында көрүлдениң түңнел концерти болган. Он сес коллективтиң шилиттинген номерлери ында кирген.

Эң массалыг жанр — хор. Ону тургузуп алыры хөй күженишкинни негээри билдингир. Хүн бүрүнүң кызымак ажылының түңнелинде, шилиттинген теманы четче ажыдып болур. Хорда ырлап турарларының саны үжен чүгле чедип турар-даа болза, бо жанрга эки түңнелдерни чедип алган уран чүүл коллективтерин жюри кежигүннери демдеглээн. Аъш-чем барааннарының садыы (уран чүүл удуртукчузу А. Кожура), «Тудуг кезектери» комбинат (А. Костенко), ИХМ (Ю. Потапов), геология-шинчилел экспедициязы (В. Щербакова), харылзаа беллириниң «Саянның хаяалары» деп ыры болгаш танцы ансамбли оргкомитеттиң хүндүлел бижиктерибиле шаңнаткан. Ынчалза-даа хорлар теманы долузу-биле ажыдарын, үннерни таарыштыр тургузарын чедип, албааны көрүлдениң жюри комиссиязының даргазы А. А. Панов демдеглээн.

Херээжен болгаш эр улустуң ыры ансамбльдериниң репертуарын таарыштыр шилип тургускан. Патриоттуг, лириктиг ырларны олар эки күүседип турар. Олардан геология-шинчилел экспедициязының эр улус ансамбли «Мээң комсомолчу чалыы үем», херээженнерниии—«Мээң шөлүм» деп ырларны эки ырлаан. Ансамбльде улгады-даа берген кижилер киржип турар. «Тудуг кезектери» комбинаттың, ИХМ-ниң эр улустуң ансамбльдерин көрүкчүлер сонуургаан. Херээженнер ансамбльдеринден аъш-чем садыының «Мээң суурум», Тыва коммунэнергонуң «Силерге аас-кежикти күзедивис» деп ырлары. ТЭС-тиң фольклор ансамбли кызымак ажылдааның адыш часкаашкыннары бадыткаан.

«Пөш тооруу» деп харылзаачыларның, «Дыңгылдай» деп Телевидение болгаш радиодамчыдылга талазы-биле күрүне комитединиң ыры-танцы көргүзүглерин жюри демдеглээн.

Ыры күүселдезиниң талазы-биле «Тудуг кезектери» комбинаттан А. Таранов көрүкчүлерниң эң эки үнелелин алган. Ол «Хадың дүштер» деп ырыны сеткилинден ырлап күүсеткен. Солистерден А. Луковту, Е. Никитичнаны эки деп демдеглээн. Дааранылга фабриказындан Ч. Ондар, У. Ооржак Р. Кенденбильдиң «Тараа» деп ырызын чараш ырлаан. Национал инструментилерниң үделгези-биле типографиядан Н. Куулармн ырлааныы демдеглеп болур. М. Кертик-оолдуң удурткан «Чадаган» ансамбльде дөрт чадаган, бир допшулуур, ийи хомус кирген. Өске коллективтерде үрер болгаш улусчу хөгжүм херекселдеринге күүселделер чок болганы четпес. Бот-тывынгыр артистерниң кларнетке, допшулуурга өөредири база чугула болуп турар.

Хореография жанрынга коллективтерниң шуптузу киришпээн. Үлетпүр барааннар садыының «Тыва угулзалар», «Аныяктар», ИХМ-ниң «Сударушка», геология-шинчилел экспедициязының «Сибирь танцызы» деп танцы номерлери шимчээшкиннериниң аялга-биле аянналкаа-биле онзалаңчак болган. Ылангыя милиция ажылдакчыларының бал танцызын жюри эки деп санаан.

Хорларга бодаарга, хореография жанры кошкак хөгжүп турарын айтыр апаар. Уран номчулга эвээш болган. Болуннуң чогаатканы тайбың темазынга шүлүүн милиция ажылдакчызы Е. Оидар номчаан.

Идик-деп талазы-биле бүгү коллективтер бодамчалыг, эки белеткеттинген. Номер аайы-биле хепти шилип ап турары эки. Түңнел концертке кирген коллективтерни борта адап болур.

Көрүлде уламчылап турар. Чамдык коллективтерге ол амдаа болуп эртер. Бүдүрүлгелерге, парктарга, стадионнарга кызыл-булуңнарга уран номчулга, ыры, танцы жанрларынга көрүлделерни организастаар.

Удуртукчулардан, хөй-ниити организацияларындан чоннуң уран чогаадылгазынче кичээнгей негеттинип турар. Бот-тывынгыр артистер болгаш уран чүүл удуртукчулары-биле кады чамдык бүдүрүлгелерниң удуртукчуларын база шаңнаан. Геология-шинчилел экспедициязының начальниги В. Л. Аврецкий, типография директору И. М. Кара-оол болгаш өскелер-даа ажылчыннарының дыштанылгазын, хостуг үезин шын организастаарынче кичээнгей салып турарын жюри айыткан. Күш-ажылчы чедиишкиннер ажылдаар, чурттаар, дыштаныр байдалдарны эки тургусканындан, келир болганда, удуртукчуларның бо ажылга салдарын күштелдирери күзенчиг.

Көрүлдениң организакчыларының талазындан четпестерни айтыры артык эвес. Солунга 10 шакта эгелээр деп чарлаттынган-даа болза, концерт 12 шак ажып турда эгелээн. Жюри шаңналдар тывсырын буурхаа кылганы четпес. Тиилекчилерни улай-улай адаптарга, кым келгенин билдинмейн, улус сценага тырлып, жюри кежигүннери шаңналдарны үр дылеп турган. Чамдык эки киржикчилерни адавайн, сөөлүнде эде адап турганы бот-тывынгыр артистерге эпчок болган. Шаңналды музыка-биле үдеп, байырлыг байдалга тывыскан болза эки. Өртектиг белектерни сөөлүнде кээп ап алыңар деп чарлаан. Хөй улус көрүп турда шаңнаарга, кымга-даа эки болуру чугаажок. Бо бүгү үүрмек четпестерден чайлаарын чедип алыр болза эки. Организас чок чорук кая-даа шаптараазын чедирер дээрзи билдингир.

А. ХОВАЛЫГ.

ЧУРУКТАРДА: «Чадаганның» үделгези-биле типографиядан Н. Куулармын ырлап турары; «Тудуг кезектери» комбинаттың ыры ансамбли.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотолары.

Агаар

Республикага бичии булуттаар, хар чагбас, хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы дүне 12—17, чамдык районнарга 4—9 градус соок. Хүндүс 1—6 градус чылыыр, чамдык районнарга 5 градус чедир соок.

Кызылга бичии булуттаар, хар чагбас.

ТВ

АПРЕЛЬ 9-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.45 — «Лениннден өөренир». 9.15 — «Аян-чорукчулар клуву». 10.15 — «Мээң өңнүүм Иван Лапшин». Уран-чечен фильм. 11.50—11.55 — Медээлер. 14.30 — Медээлер. 14.50 — «Хадың чыры». Док. телефильм. 15.10 — Бистиң корреспондентилеривис чугаалап тур. 15.40 — Делегей конкурстарының лауреады Д. Алексеев ойнаар. 16.15 — «Кызыл хаялар». Док. телефильм. 17.20 — «Ыр кижи-биле артар». 18.15 — «Кижи болгаш хоойлу». 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — Кинореклама. 19.15 — «Делегей болгаш аныяктар». 19.55 — Ю. А. Гагаринниң ужудуушкунунуң 25 чылынга. «Космос веги. Чыл бижилгезиниң арыннары». Док. телефильм. 7-ги фильм. 21.00 — «Үе». 21.35 — МКУ-нуң студентилери болгаш башкылары-биле чогаалчы Л. М. Леоновтуң ужуражышкыны. 22.50 — Д. Смольский. № 3 концерт. Минскиден дамчыдылга. 23.15 — 23.40 — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — «Дугуржуушкун-биле сургакчылаашкын». Док. телефильм. 8.35; 9.35 — География. 7 класс. Прибайкалье болгаш Забайкалье. 9.05; 12.40 — Немец дыл. 10.05 — Эртем-тайылбырлыг фильмнер: «Келир үениң заводтары», «Аэропорттуң технологтуг чорудулгаларынга башкарылганың автоматтыг системазы». 10.35; 11.40 — Ниити биология. 9 класс. Дириг амытаннарның хөгжүлдези. 11.05 — «Бөдүүн — нарын шыннар». Ада-иелерге тележурнал. 12.10 — Төөгү. 5 класс. Спартактың тура халыышкыны. 13.10 — Эстетиктиг кижизидилге. Графика. 13.40 — Совет күрүнениң болгаш эргениң үндезиннери. «Чон бузурээн». Социал-экономиктиг айтырыгларны шиитпирлээринге улус депутаттарының Советтериниң рольунуң дугайында. 14.25 — В. Г. Белинский. Амыдыралының арыннары. 15.15—15.20 — Медээлер. 18.00 — Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.20 — Уругларга фильм. 18.40 — Делегей байдалының дугайында беседа. 18.50 — «Ажык чагаа». Немелде телевир дугайында Күрүнениң күш-ажыл комитединиң даргазы С. Б. Аракчаа-биле интервью. Телекөрүкчүлерниң чагааларынга харыылар. 19.20 — Телемедээлер. 19.30 — «Азия товуу». Медээлер. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Тоолай дуңмай болгаш Дилги дуңмай». Мультфильм. 20.20 — Стол теннизинге Европаның чемпионады. ЧССР-ден дамчыдылга. 21.00 — «Үе». 21.35—22.45 — «Рафферти». Үш сериялыг уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Кызылдың аъш-чем садыы үүрмектеп садар садыгга дакпырлап ажылдаары-биле студентилерни, пенсионерлерни, ажылчыннарны, инженер-техниктиг ажылдакчыларны, албан-хаакчыларны болгаш 18 хардан өрү назылыг өске-даа кижилерни чалап тур.

Ажылдаар үези дугуржулга ёзугаар болгаш күш-ажылдың төлевири кылганын барымдаалап шаңналдыг төлевирлиг болур.

Дакпырлап ажылдап турарларга кол ажылынга шөлээ-биле кады ажылдап кылган үезинге деңнештир төлевирлиг шөлээни садыг чери тывсыр.

Пенсионерлерге ажыл төлевири пенсияга хамаарылга чок болур.

Ажылга кирип алыры-биле дараазында адрестен айтырыгны тодарадыр: **Кызыл хоорай, Октябрьская кудумчузу 29, аъш-чем садыының кадрлар килдизи, № 7 кабинет, телефон № 2-54-36.**

Садыг министерствозунуң материал-техниктиг конторазы үлетпүр бөлүүнге товароведти, склад эргелекчизин, кладовщик болгаш склад ажылчыннарын ажылче чалап тур. Шак-үе барымдаалап төлевир бээр, чылдың түңнелдери-биле шаңнал төлээр.

Айтырыгны дараазында адрестен тодарадыр: Кызыл хоорай, Оюн Курседи кудумчузу 2а, телефон 2-61-32.

Кино

АПРЕЛЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Пять минут страха» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Маленькие проказники» 9.30, «Три золотых волоска» 11.00, 13.10, Киноклуб «Говорит 01» 15.00, «Поклонись до земли» 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Встретимся в метро» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Нужна солистка» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

ШЫН Редакцияның адрези:

667000, Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 3, Телефоннары: редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлетпүр килдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, культура килдизиниң 2-23-54; көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, корректорларның 2-27-41 бухгалтерияның 2-12-45 солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Солуң неделяда 6 катап үнер

Чагыг № 3269.

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң типографиязы, Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1.

ТС—00602.